БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

39-дэхи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

СС-эй Буряадай обкомой, Улаан-Үдын горкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй орган

274 (10028) | 1962 оной ноябриин 21, среда | Сэн 2 мүнгэн

Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитедэй Пленум тухай

ИНФОРМАЦИОННО МЭДЭЭСЭЛ

1962 оной ноябриин 20-до КПСС-эй Центральна Комитедэй Пленум хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлбэ.

Пленум дээрэ «СССР-эй экономикые хүгжөөхэ, арадай ажахые партийна талаар хүтэлбэрилхэ тухай» Н. С. Хрущевой элидхэлые зүбшэн хэлсэлгэ эхилээ.

Үглөөнэй заседани дээрэ нүхэд: **Г. И. Воронов** (КПСС-эй ЦК-гай РСФСР-тэхи бюрогой түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо), **Н. В. Подгорный** (Украиннын КП-гэй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь), **П. Н. Демичев** (КПСС-эй Москвагай горкомой нэгэдэхи секретарь), **А. И. Костоусов** (СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй автоматизацилга болон машина бүтээлгын талаар Гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ), **В. С. Толстиков** (КПСС-эй Ленинградай обкомой нэгэдэхи секретарь), **И. А. Гришманов** (СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй барилгын хэрэгүүдые эрхилхэ Гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ), **К. Т. Мазуров** (Белоруссиин КП-гэй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь) гэгшэд үгэ хэлэбэ.

[С]ССР-эй ЭКОНОМИКЫЕ ХҮГЖӨӨХЭ, АРАДАЙ АЖАХЫЕ ПАРТИЙНА ТАЛААР ХҮТЭЛБЭРИЛХЭ ТУХАЙ

[1]962 оной ноябриин 19-дэ КПСС-эй ЦК-гай Пленум дээрэ нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэһэн элидхэл

[Үргэлж]элэлынь. Эхиниинь [үнгэр]гэлдэрэй номерто)

[...]ка областиин үйлэдбэ[...] Дмитриевскэ управлени, [...]хэдэ, иимэ байха юм. [...] область — Курска ба [...]одоко областьнуудай [...]аргадаһан урданай Кур[...]ластьдо 15 уезднүүд ор[...] байгаа. Мүнөө энэ хоёр [...]нуудта 62 районууд [...] Урданай Дмитриев[...] ямар байгааб? Тэрээн[...] волостьнууд оршодог, [...] 150 мянганһаа олон [...] ажаһуудаг, 318 мян[...]тар газартай байһан [...] уездые һүүлдэнь 4 [...]олгон хубаагаа: Дмит[...], Хомутовско, Коны[...], Михайловска. Эдэ [...]д колхозуудайнгаа тоо[...] эдлүүриин газарай, [...]даһан газарай талаар[...]н хүн зонойнгоо тоо[...] бэшэнһээ багаханууд [...]д тус бүридэнь элдэб [...]йонно эмхи зургаануу[...]итой ехэ захиргаанууд [...]оно.

[...]ка, Белгородско об[...]удта гэхэ гү, али урдын [...]ин газар дээрэ хүдөө [...]районуудай орондо үй[...]ин 22 управлени бай[...] хараалагдана. Дмит[...] шэнэ управленидэ 70 [...] совхозууд оршохо, тэ[...]0 мянган гектар хүдөө [...] эдлүүриин газартай [...]ом. Энэ хэмжээ ябуул[...]н талань харагдана [...] гэжэ һананаб. Манай[...]нууд ургаа, колхоз, [...]д томо болоо, райо[...]тор, мүн тэдэнэй хоо[...] холбоо барисаан һай[...]эхэ мэтэ.

[...]эй партийна органууд [...]уудал хараад үзэе. [...]й ЦК-гай мартын Пле[...] шиидхэбэриин ёһоор [...]аргадаһан хүдөө ажахые [...] шэнэ органууд—нюта[...] колхоз, совхозуудай [...]риин управленинүүд [...]лаяа харуулаа гэжэ [...] гэршэлнэ. Эдэ орга[...]өө сагай эрхэ байдал[...]оз, совхозуудай үйлэд[...]одото дээрээ амжалта[...] хүтэлбэрилжэ, хүдөө [...] бүхы һалбаринуудай [...]и ургалта, хүгжэлтые [...] шадаха байна.

[...]ээ уламжалан, пар[...]өөгэй райкомуудай [...] хэрэггүй болоһые [...] партийна органууд мэ[...]эдэнэй орондо колхоз, [...]дай үйлэдбэриин уп[...]үүдэй партийна коми[...] байлгаха гэжэ ду[...]на. Тэдэнэр колхоз, [...]дай, тэрэшэлэн хүдөө [...] үйлэдбэритэй холбоо[...]о-шэнжэлэлгын, куль[...]эрэлэй, медицинскэ [...]ургаануудай, һур[...]дай болон бусад эм[...]нуудай партийна ор[...]нуудые хүтэлбэрил[...] болоно.

[...]эриин управлени[...]ртиин урдын райком [...]рин партийна комитет [...]аар юундэ хараалаг[...]он асуудалнууд зарим [...]тэ гаража болохо. [...]ун хүдөө ажахын үй[...]е партийна комите[...]хүтэлбэрилжэ байхын [...] хэрэг хэгдэнэ гээшэ.

[...]эриин шэглэл — гол [...]эрэг гээшэ. Партий[...]едүүдэй хүдэлмэри[...]нэ гол хэрэг тухай [...]оролдожо байха зэр[...]мунис байгуулалтын [...]а зүйлэнь—экономи[...]дбэри, хүнэй ажа[...] материальна болон [...]хэлэй баялигуудые [...]н түлөө тэмсэл боло[...]эр, һүнигүй бодожо [...]той.

[...] совхозуудай үйлэд[...]правленинүүдэй пар[...]итедүүдые байгуул[...]ажахын үйлэдбэрие [...] талаар хүтэлбэрил[...] һайжаруулха ёһотой.

Үйлэдбэриин управленинүүдэй партийна комитедүүдэй хүдэлмэрилэгшэдэй тоо мүнөөнэй районно организацинуудай захиргаануудтай жэшэбэл горитойхоноор хороогдохо ёһотой.

Гол хэрэгнай — үйлэдбэри гээшэ гэжэ үшөө дахин онсолон тэмдэглэхэ шухала. Хэрбээ сэхэ үйлэдбэри дээрэ һула кадрнууд, һула эмхидхэгшэд байгаа һаа, өөрэгүй тэрэниие район гү, али үйлэдбэриин управлени гэжэ нэрлэ, энээнһээ хэрэг һайжархагүй. Эрхим һайн хүнүүдые үйлэдбэридэ эльгээхэ хэрэгтэй.

Колхоз, совхозуудай үйлэдбэриин управленинүүдэй партийна комитедые секретарь толгойлхо ёһотой гэжэ союзна республикануудай компартинуудай ЦК, партиин обкомууд, крайкомууд тоолоно. Эдэ партийна комитедүүдтэ бүлэг инспекторнууд-партийна эмхидхэгшэд, секретариин хоёр орлогшонор, соёл сурталай, эмхидхэлэй таһагууд байхаар хараалагдана. Партийна комитедүүдэй штат ехэ бэшэ байха ёһотой. Эмхидхэлэй, соёл сурталай таһагуудые даагшанар парткомой секретариин орлогшонор байгаа һаа һайн ха.

Бүлэг инспекторнууд-партийна эмхидхэгшэд колхоз, совхозуудай партийна организацинуудтай хүдэлхэ, хүдөө ажахын продуктнуудые ехээр абаха гэһэн гол зорилго шиидхэхэ хэрэгтэнь тэдээндэ туһалха болоно.

Городуудай, город шадар оршоһон промышленностиин, транспортын, хэлхээ холбооной, барилгын предприятинуудай партийна организацинуудые мүнөөнэйхи шэнги городуудай партиин комитедүүд хүтэлбэрилжэ байха.

Хүдөөгэй шэнээр байгуулагдаһан үйлэдбэриин управленинүүдэй газар дээрэ оршоһон предприятинуудай партийна организацинуудые хүтэлбэрилхын тула, партиин горкомуудай үгы һаа, промышленна үйлэдбэриин зональна (кустовой) партийна комитедүүдые байгуулхые союзна республикануудай компартинуудай ЦК, партиин крайкомууд, обкомууд дурадхана.

Районуудай бэшэ, тайлбарилан хэлэбэл, территориингоо бэшэ, харин үйлэдбэриингөө шэнжээр байгуулагдаһан промышленна үйлэдбэриин партийна комитедүүд гэжэ онсолон тэмдэглэнэб.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриин управленинүүдэй партийна комитедүүд, зононуудай (кустовой) промышленна үйлэдбэриин партийна комитедүүд өөрынгөө бүхы ажал ябуулгадаа городууд болон районуудай партийна организацинууд тухай КПСС-эй Уставай зохихо дүримүүдые хүтэлбэри болгохо, партиин мүнөөнэй райкомууд болон горкомуудай бүхы эрхэнүүдые хэрэглэжэ байха ёһотой.

Хэдэ хэдэн область болон республикануудта город болон районуудай түбһөө холо томо предприятинуудай байһые хараадаа абажа, 500-һаа олон коммунистнуудтай тиимэ предприятинуудай парткомуудта Уставай зохихо эрхэнүүдые үгэжэ, партиин промышленностиин талаар обкомууд болон крайкомуудта сэхэ мэдэлтэй байхаар дурадхагдана. Энэ дурадхалые дэмжэхэ хэрэгтэй. Гэбэшье эдэ партийна организацинууд имагтал энэ предприяти дээрэ хүдэлжэ байһан коммунистнуудые нэгэдүүлхэ ёһотой гэжэ хараада абаха шухала. Тиимэ парткомуудые ёһо тэдыгээр, ондоо жэжэ предприятинуудай коммунистнуудые хабаадуулан байгуулжа болохогүй.

Хүдөөгэй үйлэдбэриин управленинүүдтэ хүдөө ажахы, промышленность болон барилгые партийна талаар хүтэлбэрилхэ шэнэ байгууламжа тухай нютагай партийна органуудай дурадхалнууд зүбтэй гээшэ ха. Юуб гэхэдэ, тэдэн парторганизацинуудые дээдэ шатаһаань доодо шата хүрэтэр үйлэдбэриинь шэнжээр байгуулха гэһэн гуримтай бүрин зохилдоно.

Область болон хизаарнуудтахи партийна органуудые шэнэдхэн байгуулха тухай асуудалда орое. Харуулхын тула Московско областиие жэшээлэн абая. Областиин хүн зон 5 миллионһоо заа үлүүхэн, тэндэ хүдөөгэй 34 район, 67 город, 300 колхоз, совхозууд бии. Московско областиин промышленна предприятинуудай валовой продукциин хэмжээнэй ехэ байһан тухай би хэлэһэн байнаб. Областиин партийна организаци өөрынгөө зэргэнүүдтэ 274 мянган коммунистнуудтай юм. Областиин колхоз, совхозуудта партиин 32 мянган гэшүүд болон кандидадууд тоологдоно. Областиин парторганизацида партиин хүдөөгэй 22 райком, 27 горком хүдэлнэ, тэдэнэй 12-нь промышленна парторганизацинуудһаа гадна, хүдөөгэй парторганизацинуудые хүтэлбэрилнэ. Областьдо нютагуудай колхоз, совхозуудай үйлэдбэриин найман управлени байгуулагданхай.

Московско областьдо партиин хоёр обкомые байгуулхаар хараалагдана. Тэдэнэй нэгэниинь—промышленна үйлэдбэриие, нүгөөдэнь хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүтэлбэрилхэ болоно.

Промышленна үйлэдбэриие хүтэлбэрилхэ талаар партиин обком промышленностиин, барилгын, транспортын, хэлхээ холбооной 220 мянганһаа олон коммунистнуудтай 4 мянга шахуу эхин парторганизацинуудые, партиин 32 горкомые нэгэдүүлхэ байна. Хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүтэлбэрилхэ талаар партиин Московско обком 50 мянган коммунистнуудтай 3 мянгаһаа олон эхин парторганизацинуудые нэгэдүүлхэ. Областьдо колхоз, совхозуудай үйлэдбэриин управленинүүдэй 12 партийна комитет байгуулагдаха.

Эдэ бүгэдын тодорхойгоор хубаарилагдахыень харана бэзэт. Партиин алишье обкомдо хүсэл оролдолгоёо гаргажа, үйлэдбэриие тодорхойгоор хүтэлбэрилхэ арга боломжо бии.

Шэнэ байгууламжын ёһоор обкомуудай аппарат мүнөөнэйхиһөө ондоо байха байна. Мүнөө үедэ партиин обкомдо 5 секретарь, 10 таһаг бии. Промышленна үйлэдбэриин талаар партиин обком, жэшээлхэдэ, 2 секретарьтай, зохихо таһагуудтай байжа болохо юм. Хүдөө ажахын үйлэдбэриин талаар партиин Московско обкомдо, тэрэшэлэн жэшээлхэдэ, хоёр секретарь, шухала таһагууд байжа болохо байна. Мүнөөнэй байдалаар обкомой нэгэдэхи секретариин бусад секретарьнуудтайгаа хөөрэлдэхын тула бүхэли үдэр шахуу хэрэгтэй болохо, тэд хэзээ тэрэ хүдэлхэ гээшэб?! Россин Федерациин бусадшье область болон хизаарнуудта энэ жэшээгээр промышленность ба хүдөө ажахые партийна талаар хүтэлбэрилхэ хэрэг хубаарилагдаха байна.

Промышленна болон хүдөө ажахын үйлэдбэриин талаар партиин обкомууд болон крайкомуудай байгуулагдаһан бүхы область, хизаарнуудта ажалшадай депутадуудай тус бүридөө бэеэ дааһан хоёр-хоёр Соведүүд, тэдэнэй гүйсэдкомууд байгуулагдаха. Тэдэнэй нэгэниинь—промышленна үйлэдбэридэ хүдэлжэ байһан хүн зониие, нүгөөдэнь хүдөө ажахын үйлэдбэридэ хүдэлжэ байһан хүнүүдые хангажа байха.

Союзна республикануудай республиканска партийна органуудые шэнэдхэн хубилгаха асуудалда орое.

Бүхы республика, бүхы экономико болон бүхы коммунис байгуулалтые ниитэ дээрэнь хүтэлбэрилхын тула союзна республика бүхэн урдынхидаал мэтэ нэгэ Центральна Комитедтэй байха хэрэгтэй гээшэ.

Промышленностиин, хүдөө ажахын партийна организацинуудые хүтэлбэрилхын тула союзна республикын компартиин ЦК бүхэндэ хоёр бюро: ЦК-гай нэгэ бюро—промышленна үйлэдбэриие, ЦК-гай нүгөөдэ бюро хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүтэлбэрилхөөр байгуулха хэрэгтэй. Хүдөө ажахын талаар бюро, промышленностиин талаар бюро ЦК-гай Президиумэй хүтэлбэри доро ажаллаха юм. Мүнөө ЦК-гай Президиумэй үгы республикануудта тэрэниие байгуулха хэрэгтэй.

Промышленностиин талаар бюрогой, хүдөө ажахын талаар бюрогой хүдэлмэриие Президиумэй дабтахагүйгөөр энэ хэрэгые табиха хэрэгтэй. Хэрбээ бидэнэрэй хоёр бюро байгуулхадамнай, союзна республикын компартиин ЦК-гай Президиум эдэ бюронуудай хүдэлмэридэ үлүүсэ хамааралсаха, тэдэнэй хүдэлмэриин жэжэ божо юумэндэ хабаадалсаха, тэдэниие командалха, тэдэнэй ажал ябуулгын онсо илгаае тоохогүй болоо һаань, шэнэ байгууламжа һайн үрэ дүн үгэхэгүй. Тиимэ болоо һаань, хоёр бюрогой ажал хэрэг удаарха, тэдэнэй эдэбхи үүсхэл һуладаха болоно. Тиигэбэл ажал хэрэгтэмнай һаад хэгдэхэ, шэнэдхэн хубилалта ёһотой аша үрээ үгэхэгүй. Бюро бүхэндэ автономи үргэнөөр үгтэхэ ёһотой гэжэ заабол хараадаа абаха шухала.

Россин Федерациин арадай ажахые хүтэлбэрилхын тула КПСС-эй ЦК-гай РСФСР-тэхи мүнөө байһан бюроһоо гадуур, РСФСР-эй промышленна үйлэдбэриие хүтэлбэрилхэ талаар КПСС-эй ЦК-гай бюро ба хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүтэлбэрилхэ талаар КПСС-эй ЦК-гай бюротой байхаар хараалагдана.

Украинын компартиин ЦК мүн лэ иимээр өөрынгөө байгууламжые зохёохоор хараална. ЦК-гай байгууламжа тухай иимэнүүд дурадхалнуудые тэрэшэлэн бусад союзна республикануудай компартинуудай Центральна Комитедүүд оруулаа.

ЦК-гай РСФСР-тэхи бюрогой, Украинын компартиин ЦК-гай нүхэдүүд томодхогдоһон экономическа районуудые байгуулха тухай асуудал табяа. Гэбэл Россин Федерацида мүнөө хүдэлжэ байһан 67 совнархозой орондо арадай ажахын 22—24 соведые, харин тиихэдэ Украинада 14-нэй орондо арадай ажахын 7 соведые байгуулхаар хараалагдана. Эдэ дурадхалнуудые дэмжэжэ боломоор. Томодхогдоһон экономическа районуудта оршодог промышленна үйлэдбэриие хүтэлбэрилхэ талаар партиин обкомуудай хүдэлмэриие хайшан гээд һайнаар зохилдуулан ябуулхаб гэһэн асуудал гарана. Тиихын тула РСФСР-тэ промышленна үйлэдбэриие хүтэлбэрилхэ талаар ЦК-гай бюрогой таһагуудые байгуулжа, тэдэ таһагууд томодхогдоһон экономическа районуудта байха; харин тиихэдэ Украинада промышленна үйлэдбэриие хүтэлбэрилхэ талаар ЦК-гай бюрогой таһагуудые байгуулаа һаа, ашатай туһатай гээшэ ха.

Энэ миин хараалжалха юм. Бодото дээрэ тиимэ таһагуудые байгууһанай хэрэггүйшье байжа болохо. Тиимэ таһагуудые байгуулха гээд яараһанай хэрэггүй. Хэдэ хэдэн областьнуудай предприятинуудые нэгэдүүлһэн томо совнархозуудай байгуулагдахада, тэдэнэй ажал хүдэлмэриень тааруулан ябуулхын тула тиимэ таһагууд хэрэгтэйшье байжа болохо. Ажал хэрэгыень зохилдуулан ябуулхын тула хэрэгтэй болоһон сагтань промышленностиин талаар ЦК-гай бюрогой түлөөлэгшэдые нютагуудта саг соонь эльгээжэ байгаа һаа дээрэшье байжа болохо.

Компартинуудай ЦК-нуудта байгуулагдажа байһан органуудые байгуулха гурим, тэдэнэй зорилгонууд ба захиргаанууд тухай зарим тэды һанамжаяа хэлэхыемни зүбшөөгыт.

КПСС-эй Уставай ёһоор, ЦК-гай Президиум мүнөөнэйхи шэнги ЦК-гай пленум дээрэ һунгагдаха. Һалбаринуудай бюро Президиумые байгуулжа, ЦК-гай пленумэй баталамжада табина.

Республика бүхэнһөө ороһон бүхы дурадхалнуудые тус бүридэнь хаража үзэһэнэй хэрэггүй бэзэ. Пленумэй хүдэлмэридэ хабаадажа байһан союзна республикануудай компартинуудай ЦК-гай секретарьнууд, мүн бусад нүхэд үгэ хэлэхэдээ, партийна органуудай эмхидхэлэй байгуулалтын талаар хэһэн хэмжээ ябуулганууд тухай республика бүхэнэйнгөө онсо илгаае хараадаа абаһан дурадхалнуудаа хэлэхэ бэзэ гэжэ һанагдана.

КПСС-эй Центральна Комитедэй зүгһөө промышленность болон хүдөө ажахын хүдэлмэриие бүри тодорхойгоор хүтэлбэрилжэ байхын тула ЦК-да промышленна үйлэдбэриие хүтэлбэрилхэ талаар КПСС-эй ЦК-гай бюро ба хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүтэлбэрилхэ талаар КПСС-эй ЦК-гай бюротой байха шухала гэжэ ЦК-гай Президиум тоолоно.

Дунда Азиин республикануудай хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэдтэй зүблөө хэхэдээ, Дунда Азиин бүхы республикануудай промышленностиие хүтэлбэрилхэ талаар нэгэ захиргааниие — Дунда Азиин арадай ажахын совет байгуулха дурадхал оруулагдаа һэн. Мүн лэ иимэ гуримаар хүдөө ажахын хүтэлбэриие һайжаруулхын тула хлопок ургуулан абаха Дунда Азиин управлени болон газар уһалха ба совхозуудые байгуулха талаар главна управлени, тэрэшэлэн Дунда Азиин республикануудта капитальна барилгые хүтэлбэрилхэ талаар нэгэ органиие — средазстрой байгуулхаар һанамжалагдана.

КПСС-эй ЦК-гай Президиумэй һанамжаар, тэрэ һанамжыень Дунда Азиин республикануудай партийна хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэд дэмжэнэ, КПСС-эй ЦК-гай Дунда Азиин бюро байгуулагдаха болоно. Тэрэ хадаа КПСС-эй ЦК-гай Президиумэй сэхэ хүтэлбэри доро ажаллаха юм. Энэ бюро союзна республикануудай партиин Центральна Комитедүүдые ямаршье ушарта һэлгэхэгүй, тэдэнэй ажалые бэе дээрээ даажа абахагүй. Республикын бүхы ажабайдалые хүтэлбэрилжэ байха гээшэ урдынхидаал мэтэ союзна республикануудай компартинуудай Центральна Комитедтэ даалгагдаһан байхань элитэ ха юм даа. Средазбюрогой гол зорилго юуб гэхэдэ, Дунда Азиин республикануудай партийна органуудта промышленность, барилга болон хүдөө ажахые бүри һайнаар хүтэлбэрилхэ хэрэгтэнь туһалха, эдэ республикануудай партийна, советскэ, ажахын органуудай ажал ябуулгые зүбөөр зохилдуулан ябуулха хэрэг болоно.

КПСС-эй ЦК-гай Средазбюродо түрүүлэгшэ, түрүүлэгшын орлогшонор, бюрогой гэшүүд байхаар хараалагдана: энэ бюрогой составта Узбекистанай, Таджикистанай, Киргизиин, Туркмениин компартинуудай ЦК-нуудай нэгэдэхи секретарьнууд, Средазсовнархозой түрүүлэгшэ, Средазстройн начальник, Дунда Азиин хлопок ургуулан абаха управлениин, газар уһалха ба совхозуудые байгуулха главна управлениин начальнигууд оролсохо байна.

Промышленна, хүдөө ажахын үйлэдбэриие һайнаар хүтэлбэрилдэг болохын тула хэгдэһэн эмхидхэлэй шэнэ байгууламжа ямар аша туһа бидэндэ үгэхэб?

Нэгэдэхеэр, үйлэдбэриинь шэнжээр партийна органуудые байгуулга болбол үйлэдбэриие хүгжөөхэ гол зорилго шиидхэлгэдэ партиин, партийна организацинуудай бүхы хүсэнүүдые элсүүлэн хабаадуулха арга боломжо олгуулна, мүн промышленностиие, хүдөө ажахые бүри тодорхойгоор, түсэбэй ёһоор хүтэлбэрилхэ аргатай болохо байнабди.

Хоёрдохёор, партийна органуудай эмхидхэлэй шэнэ байгууламжа үйлэдбэриин экономико болон техникые бүри гүнзэгыгөөр шудалха, бодото зорилгонуудые ажал хэрэгээ һайнаар мэдэжэ шиидхэхэ шухала эрхэ байдал партийна хүдэлмэрилэгшэдтэ байгуулжа үгэхэ байна.

Гурбадахяар, үйлэдбэриинь шэнжээр партийна органуудые байгуулга манай арадай ажахын арга боломжонуудые бүри хүсэд дүүрэнээр ашаглаха зохид һайн эрхэ байдал байгуулха, промышленна, хүдөө ажахын үйлэдбэридэ шэнэ, түрүү юумэндэ харгы гаргажа үгэхэ, наукын, техникын, түрүү дүй дүршэлэй шэнэ шэнэ туйлалтануудые түргөөр нэбтэрүүлхэ арга олгожо үгэхэ байна.

Дүрбэдэхеэр, партийна органуудые шэнээр байгуулга үйлэдбэриие һайнаар мэдэдэг, ажахын тус тус һалбаринуудта хүдэлжэ дүршэлтэй болоһон хүдэлмэрилэгшэдые партийна хүтэлбэрилхы хүдэлмэридэ бүри һайнаар, зүбөөр шэлэн табихын тула һайн арга боломжо олгожо үгэхэ юм.

Табадахяар, парти, правительствын заабаринуудай дүүргэлтын хойноһоо хиналта һайнаар эмхидхэхэ арга боломжо партийна органуудта олгожо үгэхэ.

Гэхэтэй хамта, хэрбээ партиин хэрэгэй түлөө революционно эрмэлзэлгэтэйгээр тэмсэхээр бэлэн байһан, промышленна гү, али хүдөө ажахын үйлэдбэриие һайнаар мэдэдэг, эдэбхи үүсхэлтэй, бэлиг шадабаритай эмхидхэлшэдые үйлэдбэриие хүтэлбэрилхөөр табяагүй һаамнай, партийна органуудай, тэрэшэлэн промышленность болон хүдөө ажахые эрхилхэ захиргаануудай эгээл һайн байгууламжашье хэрэгтэй аша үрэ үгэхэгүй гэжэ батаар ойлгохо шухала. Манайда тиимэ кадрнууд бии.

Партийна, советскэ болон бусад органуудые кадрнуудаар хангаха талаар хэгдэхэ хүдэлмэри союзна республикануудай компартинуудай ЦК-нуудта, партиин обкомууд болон крайкомуудта онсо ехэ харюусалга даалгана. Тэдэнэр хүдэлмэрилэгшэдые хубаарилан табиха, һайнаар хэрэглэхэ хэрэгтэ анхаралтайгаар, бодомжо сэхэтэйгээр хандаха ёһотой, энэ ехэ, шухала хэрэгтэ алдуу гаргажа болохогүй.

Партийна, гүрэнэй, ажахын байгуулалтын зарим участогуудта гарадаг дутагдалнуудые юугээр тайлбарилхаб гэхэдэ, бидэнэр заримдаа кадрнуудые зүбөөр шэлэн оложо, зүбөөр хубаарилан табижа шаданагүйбди.

Шадабаригүй хүдэлмэрилэгшэдые хүтэлбэрилхы тушаалда үни удаан байлгажа, ажал хэрэгые бүрин унагааһанайнь һүүлээр, тэдэниие ажалһаань гаргадаг тон буруу ябадалые ушаруулжа яабашье болохогүй гэжэ мэдэрхэ шухала. Хэдэ хэдэн область, хизаар болон республикануудта шэнэ юумые анхардаггүй аад, «һэлгэшэгүй» гэһэн тоондо оронхой хүдэлмэрилэгшэд бии. Тэдэнэр муугаар хүдэлдэг, ажал хэрэгые һайнаар эмхидхэжэ болохо, промышленна болон хүдөө ажахын үйлэдбэриие улам амжалтатайгаар хүтэлбэрилжэ шадаха ондоо хүнүүд тэдэнэй орондо табигдажа болохо гэжэ бодомжолдогшьегүй юм.

Партийна, советскэ, ажахын органуудые толгойлогшоор тусхай эрдэмтэй, хүдэлмэриин дүй дүршэлтэй хүдэлмэрилэгшэдые табиха хэрэгтэй гэжэ коммунизмын материально-техническэ үндэһэ һуури байгуулха зорилго эрилтэ табина. Ажалай олон жэлэй дүй дүршэлтэй кадрнуудые залуу, эдэбхи үүсхэлтэй нүхэдүүдтэй зүбөөр тааруулан дэбжүүлхэ тухай эндэ хэлэгдэнэ. Бидэнэр хүтэлбэрилхы тушаалһаа тусхай эрдэмгүй хүнүүдые ямаршье шалтагаангүйгөөр сүлөөлхэ ёһогүйбди. Гайхамшагта практигууд, үйлэдбэриие бэлиг шадабаритайгаар эмхидхэжэ байһан хүнүүд олон. Тэдэниие бүхы хэмжээгээр дэмжэжэ, тусхай эрдэм мэргэжэлтэй болохо ябадалдань туһалха хэрэгтэй.

Орон доторнай нацинуудай хоорондо мэргэжэлтэй кадрнуудые андалдан абалсалга саг үргэлжэ боложо байдаг, тиин коммунис байгуулалтын үргэдэхэ бүри энэ андалдан абалсалга улам ехэ болохо. Бэе бэедээ кадрнуудай талаар аха дүү ёһоной туһаламжа хүргэнгүйгөөр үйлэдбэриин хүсэнүүдые ашагтай һайнаар хүгжөөхын, гүрэнэй аша туһые тус тус республикануудай аша туһатай зүбөөр зохилдуулхын аргагүй гэжэ манай олонациональна гүрэнэй хүгжэлтын дүршэл харуулна. Партийна комитедүүдэй өөрынгөө хүдэлмэридэ энэ заабариие нарин нягта хүтэлбэри болгохонь шухала.

Арадай ажахые хүтэлбэрилхэ талаар партийна органуудай мүнөө дурадхагдаһан байгууламжа XXII съездын табиһан зорилгонуудые бүри амжалтатайгаар шиидхэхэ хэрэгтэнь партида туһалха гэжэ бидэнэр батаар этигэнэбди.

Нүхэдүүд! Арадай ажахые партийна талаар хүтэлбэрилхэ эмхидхэлэй шэнэдхэн байгуулалтын гол шэглэлнүүдые элидхэжэ үгэбэб. Энэ шэнэдхэн хубилалта эмхидхэлэй шэнжэтэй гэжэ бидэнэр хэлсэнэбди. Коммунис байгуулалтын үргэн далайсатайгаар ябажа байһан эрхэ байдалда партиин эмхидхэлэй хүдэлмэри обществын хүгжэлтэдэ шиидхэхы удха шанартай гэжэ хараадаа абаа һаамнай, энэ асуудал политическэ туйлай ехэ удха шанартай байһаниинь элн болоно.

Манай ленинскэ парти хүтэлбэрилхы парти гээшэ. Тиимэһээ тэрэ өөрынгөө ажал ябуулгые, арадай ажахые эрхилхэ хэрэгые ямараар эмхидхэнэб, тэрээнһээ коммунис байгуулалтын агууехэ түсэбэй дүүргэлтэ дулдыдаха байна. Партиин политикын үндэһэ һууринь научна марксистско-ленинскэ хуули ёһонууд мүн болоно. Тэрэ хадаа обществын хүгжэлтын юрэнхы хуули ёһонуудые хүтэлбэри болгон, обществые ударидана. Имагтал энэ

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта)

КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕДЭЙ ПЛЕНУМ

НҮХЭР Н. С. ХРУЩЕВОЙ ЭЛИДХЭЛЭЙ ҮРГЭЛЖЭЛЭЛ

(Эхинийнь 1-дэхи нюурта)

ушар общественна ажабайдалдахи шэнэ, түрүү шэнжэнүүдые саг соонь оложо хүгжөөхэ, олониитын зохёон байгуулхы эдэбхи үүсхэлые дэмжэхэ арга боломжо партида олгуулна гээшэ.

Манай партиин бэелүүлхэ гэһэн хараа бодол зарим нэгэн хүнүүдэй өөрынь һанамжаар бэшэ, харин политическэ болон экономическа аша үрын эрилтын ёһоор, арадай ажахые партиин зүгһөө хүтэлбэрилхэ ленинскэ ёһо гуримуудые бүри ехээр хүгжөөхэ эрилтын ёһоор хэгдэхэ болоно.

II.

Техническэ политикын хүтэлбэрииие централизованно болгохо, экономическа байгуулалтын хүтэлбэрииие нарижуулан һайжаруулха

Нүхэдүүд! Техническэ политикын, түсэблэлгын нарижуулан һайжаруулгын, ажахын хүтэлбэрилгын онол арга һайжаруулгын хэдэ хэдэн шухала асуудалнууд дээрэ тогтохымни зүбшөөгыт. Тэдэ асуудалнуудай шиидхэгдээд байхада, манай экономикые хүгжөөхэ темп нилээн түргэдхэгдэхэ байна.

Техническэ дэбжэлтые айхабтар түргэн болгоод байбал, эрдэм болон техникын шэнэ туйлалтануудые арадай ажахыда үргэнөөр ашаглаад байбал, манай орон дотор коммунис общество байгуулха түсэб амжалтатайгаар бэелүүлэгдэхэ байнал.

Техническэ дэбжэлтын талаар һүүлэй жэлнүүдтэ ехэ хүдэлмэри хэгдээ гэжэ бидэнэр хэлэжэ шадахабди. Тиигээд, манай туйлалтанууд тухай эндэ хэлэһэнэй хэрэггүй гэжэ һананаб. Яахадааб гэхэдэ, тэдэмнай хүн бүхэндэ мэдээтэй ха юм. Техническэ дэбжэлтын талаар амжалтануудые тэмдэглэхэ зуураа, бидэнэр хадаа арадай ажахыда эрдэм болон техникын туйлалтануудые бүри ехээр ашаглаха асуудалда партиин анхаралые хандуулха ёһотойбди.

Промышленностьдахи техническэ дэбжэлтын асуудалнууд

Манай промышленность тон һайн, орёо оньһон машинануудые, приборнуудые гаргахынгаа хажуугаар, мүн хуушарһан түхеэрэлгэ болон материалнуудые үшөөл үсөөн бэшээр гаргаһан зандаа. Шэнэ техникэ, түрүү технологи болон дүй дүршэл ухаалан зохёохо, илангаяа нэбтэрүүлхэ хүдэлмэри заримандаа хэдэн жэлэй турша соо унжагайржа байдаг. Туршалгын, туршалгын-промышленна баазануудай хүгжэлтэ арадай ажахын эрилтэнүүдһээ гээгдэжэ ябадаг.

Яахадаа иимэ болоно гээшэб? Тодо һонор, зүб техническэ политика бэелүүлгэдэ һаад хэжэ байһан гол шалтагаануудта танай анхаралые хандуулха хүсэлэнтэйб.

Промышленность болон барилгын хүтэлбэрииие шэнэдхэһэнэй ашаар экономическа районуудта эрдэм-шэнжэлэлгын, проектно-конструкторска хүдэлмэри нилээн үргэдөө. Энэ хадаа техническэ дэбжэлтые түргэдхэхэдэ һайн нүлөө үзүүлһэн байна. Теэд энэ хүдэлмэри баһа нүгөө талаараа дутагдалтай байһан юм. Совнархозуудта жэжэ, бэе бэеһээ таһаранги, олон һалбаритай научно-техническэ эмхи зургаануудые байгуулхада эрдэмэй болон конструкторска хүсэнүүд олон тээшээ таража, муу болоһон байна. Олон совнархозууд тусхай һалбариин эрдэм-шэнжэлэлгын, проектно, конструкторска эмхи зургаануудые мэдэлдээ барижа байгаад, тэдээнээ имагтал нютагайнгаа эрхэ байдалда тааруугаар ажаллаха гэжэ баададаг, тиихэ зуураа бүхы орон дотор ябуулагдажа байгаа техническэ политика тухай, үйлэдбэрииие тусхай мэргэжэлтэй болгохо, кооперации бии болгохо тухай тэдэнэр мартажархидаг байгаа.

Эрдэмэй болон проектнэ эмхи зургаануудай тиигэжэ жэжэрээд байхада, арадай ажахын элдэб һалбаринуудта нэгэн адли техническэ политика бэелүүлхэ гээшэнь, үйлэдбэрииие тусхай мэргэжэлтэй болгохо хүдэлмэри үргэн хэмжээгээр ябуулха гээшэнь бэрхэтэй болодог. Жэшээнь, машина бүтээлгын ажалые абаад үзэе. Эндэмнай эрдэм-шэнжэлэлгын, проектнэ дүрбэн зуугаад институт, мянга гаран конструкторска бюро хүдэлжэ байдаг юм. Тэдээнэй оройдоо долоо шахуу процентнь автоматизациин, машина бүтээлгын гүрэнэй Комитедэй мэдэлдэ байдаг. Иимэ эрхэ байдалда тэрэ Комитет машина бүтээлгын техническэ хэмжээе дээшэлүүлжэ, шэнэ түрүү аргануудые нэбтэрүүлжэ, хуушарһан арга онолые үгы хэжэ шадаха байна аал?

Эрдэм-шэнжэлэлгын, проектно-конструкторска эмхи зургаануудай тон олошороод, жэжэрээд байхадань гэдэнэр машинануудые ухаалан зохёоходоо бэе бэеэ дуурияаха, технологическа процессүүдые ухаалан зохёоходоо бэе бэеэ дабтаха ушартай болодог. Тэрээнэйнгээ хажуугаар тэдэ эмхи зургаанууд өөһэд өөһэдынгөө конструкци болон технологи дура зоргон соогоо зохёодог байна, ондоогоор хэлэбэл, өөрөө велосипед зохёодог юм. Тиимын тулада зэбсэг түхеэрэлгэнүүдые нэгэ хэбтэйгээр, адляар үйлэдбэрилхэ аргагүй болоно бшуу. Тиигээд, нэгэн адляар, нэгэ хэбтэйгээр зэбсэг түхеэрэлгэ бүтээхэ гээшэмнай үйлэдбэрииие тусхай мэргэжэлтэй болгохо зайлашагүй нүхэсэл мүн ха юм.

Трактор бүтээлгын һалбарида юун боложо байнаб гэжэ хараад үзэел. Эндэмнай тракторнуудай, тракторна двигательнүүдэй, агрегадуудай талаар тусхай мэргэжэһэн 30 конструкторска бюро бии юм. Эдэ бюронуудта гурба мянга шахуу конструкторнууд хүдэлнэ. Тэдэнэр 6 союзна республикада байрланхай, 18 совнархозуудта мэдэлтэй. Харьковта, Волградта бүтээн гаргагдадаг гусеничнэ тракторнууд параметрэйнгээ, зорюулгынгаа талаар аб адли байбашье, олохон узелнуудай, детальнуудайнгаа талаар тад ондоо байха юм. Тэдэ заводуудай гаргадаг тракторнуудта нэгэ конструкциин, адли двигательнүүд табигдаһан байбашье, двигательнүүдэй тулгые завод бүхэн өөрынхеэрээ ухаалан зохёожо хэһэн байна. Тэдэ хоёр заводой гаргадаг тракторнууд ябасын ондо ондоо системэтэй, гусеница, машина шагтагалха түхеэрэлгэнүүдынь, кабинануудыншье бэе бэедээ адли бэшэ.

Автомобильна промышленностьда энээнһээ дээрэшье бэшэ байдалтай. Тэндэмнай хорин дүрбэн совнархозуудта 40-өөд шахуу конструкторска бюро тоологдожо байдаг. Эндэ баһал трактор бүтээлгын һалбаридал адли конструкторска бюронуудай ами аминдаа байдаг ушар ехэ һаад ушаруулна.

Турбина, генераторнуудые зохёон бүтээхэдээ хүсэеэ гулидхан нэгэдүүлээгүй ушарһаа оромнай ехэхэн гээлтэ хоролтодо ороно. «Электросила», «Электротяжмаш», Новосибирскэ турбогенераторна заводуудай конструкторска бюронууд тус тустаа «өөрынгөө» машина зохёон байгуулна. Иимэ байдалһаа боложо, машинанууд бүхы дээрээ, мүн тэдэнэй тусхай узелнууд дэмы олон ондоо түхэлтэй болгогдоно, барилгые, электростанциинуудай хабсаралта болон ашаглалгые һаатуулна.

Радиоприемнигууд болон телевизорнүүдые зохёон байгуулдаг конструкторнууд оронойманай конструкторска 17 организацинуудта байрлана. Телевизорнүүд 19 заводуудта, радиоприемнигууд 32 заводуудта үйлэдбэрилэгдэнэ. Олон ондоо городуудта байдаг заводууд олон ондоогоор зохёогдоһон ондо ондоо хэмжүүрэй нэгэл янзын классай телевизорнүүд болон радиоприёмнигуудые бүтээн гаргана. 1962 ондо 12 түхэлэй телевизорнүүд, 47 түхэлэй радиоприемнигууд болон радиололонууд бүтээн гаргагдажа байна.

Энэмнай гүрэниие мэхэлһэн ябадал болоно ха юм. Үнэн дээрээ олон янзын радиоприемнигууд болон телевизорнүүд бэе бэеһээ юугээрээ илгаатайб гэхэдэ, үнгэ бүреэр шэрдэгдэһэнээрээл, ехэ багаараал илгаатай байдаг. Ондоо ямаршье илгаа тэдэнэй хоорондо байхагүй. Зарим нэгэнь—һайнаар, зариманьмуугаар хэгдэһэн байдаг. Нэгыень «Беларусь», нүгөөдыень «Киев» гэжэ нэрлэхэ. Тэрэ мэтын лэ илгаанһаа ондоо юуншье байдаггүй.

Ямаршье үндэһэ баримтагүйгөөр иимэ олон түхэлтэй байһан дээрэһээ телевизорнүүд болон радиоприемнигуудые олоорнь үйлэдбэрилгэдэ һаад түбэг ушарна, бүтээсэ ехэтэй оньһожоруулагдаһан түхеэрэлгэ, хэрэглэлгэ һаатана, гаргажа байһан юумэнүүдэй өөрынь үнэ хямдарнагүй, шанарынь дээшэлнэгүй. Тиимэһээ, нэгэл янза түхэлэй приемнигууд болон телевизорнүүдэй өөрынь үнэ нилээд илгаатай байһаниинь гайхалтай бэшэ. Бакинска радиозаводто «Рекорд» гэжэ телевизорэй өөрынь үнэ энэ түхэлэй телевизорнүүдые угаа олоорнь бүтээн гаргадаг Воронежой совнархозой радиозаводто байһанһаа нэгэ хахад дахин үнэтэй болоно. Өөрынь үнэ сэн тааруулан гэхэ гү, али Воронеждо орбол нэгэ хахад дахин үнэтэйгөөр телевизорнүүдые Бакуда худалдаха болоо һаань, тэндэхи хүн зон республикынгаа хүтэлбэрилэгшэдтэ юун гэжэ хэлэхэ байгаа гээшэб?

Эрдэм-шэнжэлэлгын эмхи зургаануудай, конструкторска бюронуудай болон проектнэ организацинуудай нэгэ адли шэнжэлгэ хэдэг, конструкторнуудай хүсые тараан һуларуулһан үшөөл олон жэшээнүүдые дурдажа болохо байгаа. Энээнэй хэрэг байхагүй гэжэ һананаб. Ушарынь ЦК-гай гэшүүд болон ЦК-гай Пленумдэ хабаадажа байһан бусад хүнүүд иимэ жэшээ баримтанууд тухай өөһэдынгөө бодото ажабайдал дээрэһээ хөөрэжэ үгэхэ байха.

Научна хэды олон хүдэлмэрилэгшэд, конструкторска бюронуудай хэды олон сотрудниигууд хүдөө ажахын нэгэ янзын техникэ, машинануудые ухаалан зохёоно гээшэб! Үйлэдбэриин элдэб һалбаринуудта зорюулан станочно түхеэрэлгын проектнүүдые хэды олон хүн нэгэн доро зохёожо һууна гээшэб! Зэргэ хүдэлжэ байгаа хэдэн зуун конструкторска эмхи зургаанууд үни хада хэгдэһэн юумэеэл дахин лабтажа хэхэеэ һанана. Тиигээд, конструкторска бюро бүхэнэй, эрдэм-шэнжэлэлгын институт бүхэнэй арадай ажахын али нэгэн тусгаар һалбариие хангажа шадахаар — тиимээр тусхай нэглэлтэй болоо һаань, хэрбээ тэдэ эмхи зургаануудые зохид һайнаар эблэрүүлжэ шадабал, манай арадай ажахые эрхим һайн зэбсэг түхеэрэлгээр хангаха зорилгые бидэнэр түргэнөөр шиидхэжэ шадаха байгаабди. Тиимэ юумэ хэһэн байбал, бидэнэр мүнгэ зөөри болон сагые ехээр алмаха һэмди, эрдэм болон техникын тон шэнэ туйлалтануудые ажалда үргэнөөр нэбтэрүүлжэ шадаха байгаабди.

Капитализмын экономико манайхида орбол ондоогоор хүгжэжэ байдаг юм. Гэбэшье конкурентнэ, үрдилдөөнэй тэмсэл боложо байдаг капиталистическэ оронуудай промышленностьдашье конструкторска болон эрдэм-шэнжэлэлгын эмхи зургаануудые тусхай мэргэжэлтэй, централизованно болгохо хүдэлмэри үргэнөөр ябуулагдадаг ха юм.

Капитализмын эрхэ байдалда үйлэдбэридэ шэнэ техникэ юундэ нэбтэрүүлэгдэхэ болоо юм гэхэдэ, тэндэхи үрдилдөөн, конкуренци тиимэ юумэ хэхые эрхэ бэшэ баадхана. Капиталистическэ фирмэнүүд үгыржэ һалашахагүйнгөө тулада предприятинуудтаа станочно зэбсэг түхеэрэлгые, ходо шэнэлжэ байха ушартай болодог. «Зарим фирмэнүүд, жэшээлхэдэ, арбан жэлһээ дээшэ станогуудые хүдэлгэжэ байдаггүй. Яахадааб гэхэдэ, тэдэ машина, станогууд хуушардаг. Тиигээд, шэнэ шэнэ машина, зэбсэг ашаглажа байдаг фирмэнүүдтэй үрдилдэжэ, тэдээнтэй хуушан машина, зэбсэгтэй байгаад, тэмсэхын аргагүй гэжэ мэдэдэг.

Капиталистнуудай тиимэ юумэ хэжэ шадаха юм һаань, зүгөөр, манай түсэбтэ социалистическэ системэ үйлэдбэриин техническэ дэбжэлтые түргэдхэхын тулада, продукци ехээр, һайн шанартайгаар гаргахын тулада өөрынгөө булюу байдалые тон амжалтатайгаар хэрэглэжэ шадаха байна бшуу. Хүсэ шадалаа, уран ухаагаа һайн юумэндэ зорюулха гэжэ, олониитын хэрэгтэ аша туһа үзүүлхэ гэжэ предприяти бүхэнэй инженернүүд, конструкторнууд, техникүүд, хүдэлмэришэд оролдоно ха юм. Гэбэшье олон хүнэй, олон коллективүүдэй оролдолго хэшээлынь олон газарта таһаржа, хүсэ шадалынь буурадаг, тэрэнь бүгэдэ арадай хүсэл оролдолгын ашые бага болгодог. Тиигээд, нүхэдүүд, социалистическэ үйлэдбэриин эрхэ байдалда иимэ ушарые тэсэжэ болохоор гээшэ аал? Энээн дээрэһээ социалистическэ системын; гэрэ тоодо эрдэм-шэнжэлэлгын һалбарида булюу һайн байдалаа хүсэд хэрэглэжэ шададаггүймнай харагдана бэшэ аал.

Конструкторска ажалые нэгэ газарһаа, централизованно хүдэлдэг болоходо шэнэ янзын машинануудые ухаалан бүтээхэ талаар конструкторнуудай творческо мүрысөөн хойшодоошье үргэлжэлхэнь лабтай. Тиимэ юумэнэй хэгдэхэдэ, ухаалан зохёолго, үүсхэл эдэбхи гээшэ бүри ехээр гаргагдадаг болохонь дамжаггүй.

Арадай ажахые научно-техническэ талаар хүтэлбэрилгэдэ ехэнүүд дутагдалнуудай байһан дээрэһээ эрдэм болон техникын туйлалтанууд үйлэдбэридэ удаанаар нэбтэрүүлэгдэнэ.

Конструкторска хүсэнүүдые нэгэ газарта суглуулха, нэгэ газарһаа хүтэлбэрилхэ ушар капиталистнуудта тон ехэ олзо нэмэжэ оруулдаг. Жэшээлхэдэ, Америкын Холбоото Штадуудай автомобильна промышленностьдахи конструкторнууд, мүн үйлэдбэриин 90 процентнь гурбан гол концернэнүүдтэ — «Дженерал Моторс», Форд, Крайслер гэжэ гурбан концернэнүүдтэ суглараһанхай байдаг. Тиимэһээ экономическа ехэ ашаг олзо абтадаг байна.

Теэд капиталистнуудай хэрэглэдэг ашаг олзотой аргые бидэнэр яахадаа хэрэглэнэгүй гээшэбибди. Теэд капиталистическэ үрдилдөө, конкуренциин эрхэ байдалда орбол манай түсэбтэ ажахыда энэ аргые хэрэглэхэдэ тон бэлэн бэшэ аал! Ганса нэгэ хүндэ һүгэдэн шүтэдэг үедэ манайдал хэгдэһэн юумэ бүхэн тон һайн гэжэ хэлсэдэг байһан юм. Мүн тэрээнэйнгээ хажуугаар хилын саана хэгдэһэн юумэ бүхэн муу гэжэ тиихэдэ хөөрэлдэдэг байгаа. Теэд ганса нэгэн хүндэ һүгэдэн шүтэдэг тэрэ үе үнгэрөө ха юм. Бидэнэр хэрбээ хэрэгтэй болоо һаань, капиталистнуудһаа һургаал абаха, тэдээнэй ашагтай һайн юумыень халан абаха ёһотойбди гэһэн В. И. Ленинэй заабариие мартангүй һанажа ябаха ёһотойбди.

Шэнэ янзын, һайн машинанууд манай конструкторска зарим бюронуудта орходоо, тэндэ муу болотороо хубилгагдадаг ушарнууд бии. Иимэ нэгэ жэшээ харуулая.

Манай орон дотор хэгдэдэг машинануудта орбол дээрэ ээрэлгын машинанууд Японһоо худалдагдажа абтаад, Глуховско хлопчатобумажна комбинадта табигдаһан байгаа. Тэдэ машинануудынь 700 дахин гэхэ гү, али манай машинануудһаа 15—18 дахин түргөөр утаһа ээрэдэг юм. Японой тэрэ машинын гол узелынь — вытяжной прибор гэжэ нэрэтэй. Тэрээниие ухаалан зохёохын тулада японойхид хэдэн арбаад жэлэй турша соо ажаллаһан байгаа. Японой машинануудые ашаглаһанай ашаар Глуховско комбинадта технологическа процесс богони боложо үгэһэн байгаа. Манай конструкторска бюронууд өөһэдынгөө ухаалһан приборнуудтай ээрэлгын машинануудые зохёон гаргадаг. Тэдэнь 140—200 дахин түргөөр утаһа ээрэдэг. Теэд тэдэ машинануудай ээрэһэн утаһа шанарайнгаа талаар доро байдаг. Тэрэ саанаа тэдэ машинанууд хүсэд һайнаар зохёогдоогүй, мүнөөшье болотор шалгалтада орожо байһаар. Промышленность 40 дахин түргөөр һооһо ээрэдэг машинануудые гаргаһаар. Тэдэнь бүтээсынгээ талаараа Японой машинануудта хүрэдэггүй.

Туркменидэхи нефть малтан абадаг газарта газар малтадаг шэнэ агрегат — электробур гээшые һая хараа һэм. Энэ гайхамшагта һайн машина мүнөө байгаа турбинна болон роторно аргаар нефть булэжэ гаргаһанда орбол һураггүй һайн. Тэрэ машина нефтиин болон газай худагуудые нилээд түргэнөөршье, хямдааршье малтаха арга олгоно. Туркмениин нефтянигууд тэрэ электробурые ехэтэ һайшаана, ехэ магтана.

Ороной бусад нефтяной районуудта электробур хэр зэргээр ашаглагданаб гэжэ һонирхоод үзөө һэм. Электробур ухаалан зохёогдоһонһоо хойшо хори гаран жэл үнгэрбэшье, тэрэнэй үйлэдбэридэ һулаар хэрэглэгдэдэг байшоо. Арадай ажахыда тон шухала хэрэгтэй энэ зэбсэг түхеэрэлгэ яахадаа мүнөө болотор үйлэдбэридэ багаар хэрэглэгдэдэг байгаа гээшэб? Тэрэ электробур конструктивна талаараа зарим нэгэн дутагдалтай юм гэжэ буровой мастернууд хэлсэдэг. Тиимэ дээрэһээ геологическа түбэгтэй оршон байдалда хүдэлхэ болоходо заримдаа найдамтай бэшэ гэжэ хэлсэдэг юм.

Электробурай конструкци зохид һайн болгохо гэжэ хэдэн жэлэй турша соо эрдэм-шэнжэлэлгын долоон институдууд, конструкторска 13 бюро ажал ябуулжа байдаг. Гэбэшье ажал хэрэгэй түлөө сэхэ харюусаха хүн оллодоггүй, бэе бэедээ хаялсаад һуужа һуудаг.

Үгышье һаа, ондоо нэгэ жэшээ абажа үзэе. Кислородно-конвертернэ арга гээшэ үлэмжэ һайн, мартеновскэ аргада орбол үлүү гэжэ эрдэмэйшье талаар, ажалайшье талаар тодоржо гараһаар үни болоо. Тэрэ аргын ашаар богони болзорто, гаргаша багатайгаар булад ехээр хайлуулжа болохо юм. Тиигэжэ хайлуулһан булад мартеновскэ пеэшэндэ хайлуулһанда орбол шанараараа үлүү һайн байдаг. Хэды тиимэшье һаань, кислородно-конвертернэ аргаар булад үйлэдбэрилхэ ажал орон доторнай тон удаанаар ябажа байна.

Энэ жэлэй февральда правительствын тогтоол гаргагдааһэн. Тэрэ тогтоол дотор металлургическа предприятинуудта кислородно-конвертернэ цехүүдые бариха үргэн программа хараалагдаһан байгаа. Гэбэшье олохон совнархозууд, предприятинууд гэрэ тогтоолые дүүргэхэ гэжэ ехээр яаранагүй. Нижне-Тагильска металлургическа комбинадта Донбасстахи Ильичэй нэрэмжэтэ заводто конвертернэ цехүүдэй барилга удаанаар ябажа байна, гэдэ цехүүдэй проект габиха, тэдээндэ хэрэггэй зэбсэг түхеэрэлгэ бэлэдхэхэ ажал мууса эмхидхэгдэнхэй. Тэрээнэй гол шалтагаанинь юун бэ гэбэл, орон доторхи проектнэ ажалай эмхигүй, жэжэ байһан ушар болоно бшуу.

Конструкторска, эрдэм-шэнжэлэлгын, проектнэ организацинуудай хүдэлмэридөө эб эмхигүй байһан дээрэһээ боложо, промышленна үйлэдбэрииие нэгэ газарта, томоор суглуулха, тусхай мэргэжэлтэй болгохо хүдэлмэри удааржа байна ха юм.

Үйлэдбэрииие тусхай мэргэжэлтэй болгоходо ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ, продукциин шанар һайжаруулха туйлай ехэ арга боломжо бии болодог, мүн ажал хүдэлмэри ашагтай һайнаар эмхидхэхэ арга бии болодог. Үйлэдбэрииие тусхай мэргэжэлтэй болгоходо машинануудай детальнуудые бүтээхэ ажалда поток тодхохо үргэн ехэ арга боломжо, комплексно автоматизаци болон механизаци нэбтэрүүлхэ үргэн ехэ арга боломжо байгуулагдана. Комплексно үйлэдбэрииие хуушан маягаар эмхидхэлгэдэ манай хүтэлбэрилхы хүдэлмэришэд дуратай байдаг. Тиимэ дээрэһээ, үйлэдбэрииие тусхай мэргэжэлтэй болгохо гэһэн бүхы директивэнүүд, уряалнуудай хэдышье гаража байгаа һаань, универсальна предприятинууд олон лэ боложо байдаг.

Энэмнай тон буруу, хэрэггүй ябадал гээшэл. Энээнэй муу талань юун бэ гэжэ доро дурсагдаһан жэшээ дээрэһээ харуулхамни. Дүрбэн зуун мянга шахуу хүдэлмэришэд, мүнөө хүдэлжэ байгаа паркын арбан процент шахуунь — металл отолдог 200 мянга гаран станогууд, инструмент болон техническэ түхеэрэлгэ бэлэдхэхын тулада хэрэглэгдэдэг. Гэхэтэй хамта, тусхай мэргэжэлтэй инструментальна промышленностьда оройдоо таби мянган хүдэлмэришэд арбан долоо мянган станогто хүдэлдэг. Ондоогоор хэлэбэл, инструмент болон технологическа хэрэгсэл үйлэдбэрилхын тула гаргагдадаг хүсэ шадалай, мүнгэ зөөриин оройдоо арбанай нэгэ хубинь зүб харгыгаар ябана гэжэ хэлэхэдэ болохо. Инструмент үйлэдбэрилхэ ажалай бэшэ хубинь аша багатай, жэжэ, тулюур ажахынууд байжа байха юм. Мэргэжэлтэдэй тооложо үзэһэнэй ёһоор тэрээн дээрэһээ боложо, доодо захань жэлэй гурбан зуу миллион түхэриг бидэнэр гээнэбди. Ондоогоор хэлэбэл, инструментальна тусхай мэргэжэлтэй заводуудай бултанайнь гол фонднуудай үнэ сэндэ орбол хоёр дахинһаа ехэ мүнгэ зөөри жэлэй турша соо гээнэ гээшэбди.

Тусхай мэргэжэлтэй үйлэдбэриин ехэ аша туһатай байһан жэшээнүүдые ажахын ямаршье һалбариһаа харуулхада болохо. Италида нэгэ фирмэ албан газарай түхэлтэй мебелеэр, мүн а[…] газарай элдэб янзын ам[…] хэрэгсэлнүүдээр бүхы […] хангадаг байна. Иимэ […] сэлнүүдые худалдан […] гэһэн хүн энэ фирмэтэй […] рэллэнэ. Тиихэдэнь энэ […] бүхы шухала хэрэгтэй ю[…] ень захигшадта үгэдэг […]

Теэд манайда юун б[…] гээшэб? Мебель хэдэг ф[…] ка бүхэн өөрынгөө про[…] өөрынгөө мебель гар[…] байна. Хүн бүхэн өөр[…] кабинедые дурааараа г[…] Энэнь албан хойрог хүн[…] эгээл жаргаха хэрэг бэш[…] Гол түлэб 4 мянга шаху[…] жэ предприятинууд боло[…] һожоруулагдаагүй шаху[…] хүүл мебель гаргадаг юм[…] предприятинууд тусхай м[…] жэлгэй болгогдоогүй, г[…] зариманиинь хори гаран […] лэй мебель хэнэ […] эмхигүй байһан ушарһа[…] хидгүй, үнэтэй, гоё бэшэ[…] бэшэ мебель ехээр гар[…] на. Гансахан Россин Фе[…] циин совнархозууд зуун […] зургаан янзын стул, 116 […] стол, 222 янзын хубса[…] шкаф, 217 янзын оро гар[…]

Хараад үзэхэдэл һана[…] ороһон лэ юумээ бүтээ[…] гана хэбэртэй. Хуушан […] лэй эд зүйлэй муу байһа[…] ладань бэшэ, харин му[…] һаа, зүгөөр лэ өөрын […] шкаф зохёожо, өөрынгө[…] рые эли болгохо гэжэ […] рукторай һанаһан дэ[…] фабрика тэдэ зүйлнүүдэй […] ект табидаг байна.

Машина бүтээлгын һ[…] рида тусхай мэргэжэлтэ[…] лохо талаар юун хэгд[…] Мүнөө жэл машина бүтээ[…] предприятинууд арадай […] хын элдэб һалбаринуудта […] рюулан 125 мянган элдэ[…] зын машина, прибор б[…] зэбсэг түхеэрэлгэ бүтээ[…] гаа. Автоматизаци боло[…] шина бүтээлгын талаар г[…] нэй комитет бүтээн гар[…] машинануудай шэнжэ ш[…] шалгаха хүдэлмэри ябу[…] байна. Манай орон дото[…] ническэ шанарайнгаа т[…] мүн технологическа адл[…] дэлмэри хэхын тулада то[…] машина, прибор болон з[…] түхеэрэлгэ гаргагдадаг б[…] шье, тэдэнэр конструкци[…] талаар, хэмжүүрэйнгээ т[…] ондо ондоо байдаг гэжэ […] шалгалта тодорхойлһон […] на.

Социалис гүрэнэй […] һон ушар капитализмын […] лэдбэридэ бии болгоһон […] түбэгшөөлнүүдые үгы […] хэ ёһотой юм. Үйлэдб[…] зэр зэмсэгтэ энгэй үмсые […] хажа, бидэнэр тэрэ һаа[…] бэгшөөлые үнэхөөрөөшье […] хэжэ шадаабди. 1917 […] октябрьда ангиин болон […] альна һаад түбэгшөөли[…] үгы хээд, тэрээнэйнгээ һ[…] ажахын байгуулалта хэж[…] хадаа, өөһэдөөшье һайн […] гүйгөөр, нютаг нютагай, […] зургаануудай талаар б[…] тиимэ һаад хэдэг ушар[…] бии болгожорхиһон бай[…] Тэрэ һаад түбэгшөөлнүү[…] най саашаа дэбжэхэ ябо[…] тойбо татана. Саашадаа […] байдалые тэсэжэ байх[…] гагүй болоод байна!

Нэгэн янзын техническэ политика бэелүүлдэг болохо

Орон дотор техническэ дэбжэлтын үргэн зам нээхын тулада юу хэхэ хэрэгтэй гээшэб?

Хамагай түрүүндэ научно-шэнжэлэлгын болон проектно-конструкторска организацинуудые хүтэлбэрилгэ шэнэдхэн байгуулха хэрэгтэй, тэдэнэй ами аминдаа ажаллажа байлгыень болюулха гэжэ би хэлээ һэм. Хэрбээ бидэнэр энээниие хээгүй һаа, техническэ дэбжэлтые түргэдхэхэ талаар, үйлэдбэрииие тусхай мэргэжэлдэ үргэнөөр оруулха талаар партиин XXII съездын табиһан зорилгонуудые дүүргэжэ шадахагүй байнабди.

ЦК-гай Президиум эдэ асуудалнуудые нэгэтэ бэшэ зүбшэн хэлсэһэн, тиигээд научно-шэнжэлэлгын болон проектно-конструкторска организацинууд зохихо һалбаринуудай комитедүүдһээ хүтэлбэрилэгдэдэг байха, тайлбарилан хэлэбэл, дээрэһээ дороо хүрэтэрөө мэдэлтэй байха гэжэ нэгэн һаналтайгаар тоолоһон байгаа. Имагтал иимэ аргаар нэгэн янзын, бодолтой техническэ политика бэелүүлэгдэжэ болохо байна. Энэ хадаа мүнөө үедэ хүсэд шалгарһан хэмжээн болоно гэжэ оборонно промышленностиин һалбаринуудтахи техническэ хүтэлбэри эмхидхэлгэдэ олдоһон ехэ дүй дүршэл гэршэлжэ үгэнэ. Оборонно промышленностиин талаар научна болон конструкторска хүсэнүүдэй зохихо комитедүүдһээ сэхэ хүтэлбэрилэгдэдэгэй, тэдэндэ нэгэдүүлэгдэһэнэй ашаар бидэнэр сэрэгэй техникын эгээн лэ эрхим һайн хэрэгсэлнүүдтэй мүнөө болонхойбди.

Промышленностиин бусад һалбаринуудта мүн лэ иимэ гол ёһонуудые хүтэлбэри болгохо хэрэгтэй гээшэ ха. Заводуудай гол конструкторска бюронуудые, научно-шэнжэлэлгын болон проектнэ организацинуудые туршалгынь баазануудтайгаар һалбаринуудай комитедүүдэй сэхэ мэдэлдэ дамжуулан үгэхэ хэрэгтэй. Эдэ организацинуудые комитедүүдэй мэдэлдэ үгэлгэ тэдэниие Москва зөөлгэжэ абааашаха гэһэн удхатай бэшэ байһаниинь ойлгосотой. Тэдэнэр туршалгын-промышленна шухала баазануудайнгаа байгуулагдаһан газарта үлэхэ зэргэтэй.

Гүрэнэй комитедүүдэй хүдэлмэриие һайжаруулха, һалбарида техническэ нэгэн янзын политика бэелүүлгэдэ тэдэнэй дүүргэдэг үүргые дээшэлүүлхэ хэрэгтэй. Шэнэ техникые болон технологиие үйлэдбэридэ хаһа саг соонь нэбтэрүүлхын түлөө, зохихо һал[…] техникэ үргэнөөр хэрэгл[…] түлөө тэдэнэр парти, […] тельствын үмэнэ хүсэд […] салгатай байха ёһотой. […] ринуудай комитедүүдэй […] лэгшэнэрһээ, научно-[…] лэлгын томо институду[…] ректорнүүдһээ, эрдэмт[…] номистнуудһаа, үйлэд[…] шэнэ юумэ үүсхэгшэдһ[…] ридэһэн Технико-эконом[…] соведые Госпланда бай[…] тухай бодожо үзэхөөр […] бэшэ гү? Арадай ажахы[…] бүүдые бэлэдхэлгэтэй […] той, тэрэшэлэн түсэб[…] болон түсэбэй проект[…] саашадань нарижуулан […] жаруулха, шэнэ техни[…] жөөхэ, хэрэглэхэ шухал[…] хала асуудалнуудые со[…] ран үзэжэ шадаха бай[…]

Мүнөөнэй комитедүү[…] дөө эрхэ түлөөлэлгэгүй, […] ническэ дэбжэлтэдэ […] нүлөөлдэг. Шэнэ техни[…] лан зохёолгые хүтэлб[…] һалбариин комитедү[…] һалбариин үйлэдбэри[…] рижуулан һайжаруулха […] шанхи хараа замые бү[…] гануудта орходоо бүр[…] наар мэдэдэг аад, шэнэ […] никын талаар түсэбүү[…]

(Үргэлжэлэлынь 3-[…] нюурта)

БУРЯАД ҮНЭН

2-дохи нюур

1962 оной ноябрийн 21.

КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕДЭЙ ПЛЕНУМ

ҮХЭР Н. С. ХРУЩЕВОЙ ЭЛИДХЭЛЭЙ ҮРГЭЛЖЭЛЭЛ

(…хиниинь 2-дохи нюурта)

…о шиидхэхы үүргэ …гүй байна. Теэд шэнэ …дые, түхеэрэлгэнүү…боруудые болон тех…ска онол аргануудые …аалан зохёоһон бай…һаа, эдэ комитедүүд …республиканүудай гос…й, СССР-эй Госпла…э гүйлта хэхэ үүргэ …эг байха юм.

…лхэдэ, автоматиза…он машина бүтээлгын …комитедэй түрүүлэгшэ …Госпланда ерээд, ямар…нэ станогүүдые үйлэд…г болохо гэжэ хараал…а хэдэг байна. Тэрээн…э харюусадаг. Шэнэ …дые үйлэдбэрилдэг …аргагүй. Юуб гэхэдэ, …най сүлөө забгүй. …нь олон ушарта за… мүн лэ иимэ түхэ…, хүсэд һайнаар на…гдаагүй түхеэрэлгэ… бүтээжэ байдаг ха …ар иимэһээ шэнэ ста… чертёжууд таг дээ…игдажа орхигдошодог

…техникые байгуулаг…нэй ямарыень, хаа…шын ээлжээндэ нэб…шухалаб гэжэ го…о эрхэгүй бай…э техникые түсэблэл…ээр хандаад байхада, …енна түс түс пред…удайшье, үйлэдбэриин …албаринуудайшье тех…хүгжэлтын эли тодо …глэл шэнэ техникын …үсэбүүд дотор хараа…гүй байһаниинь гай…эшэ.

…лхэдэ, Клинэй хэмэл …комбинадта хүрэхэ…имэ баримтатай дай… байнаб. Вискозно …һалгаряагүйгөөр гар…э машиные бидэндэ …и байгаа. Хэмэл ута…он бүд нэхэлгын ма…ээлгын научно-шэн… институтуудай ухаа…һон энэ машина 1960 …эй туршалгын мас…удта бүтээгдэһэн бай… машина технологиче…ар табан ондоо янзын … нэгэн доро хэдэг, …гадна машинаһаа …шадань дамжуулга …эгдэхээ болихо бай…инадай худэлмэри…женер, технигүүд шэ…нада һайн сэгнэлтэ

…ан лэ Клинэй комби… машина хэрэглэлгэ… ехэ үрэ гаража бо…ые хараад үзыт. Хэр… байһан 280 хуушар… гараһан машинануу… машинануудаар һэл…аа һаа, мэргэжэлтэ…ожо үзэһэнэй ёһоор, …ин энэл талмай дээ…лэй турша соо ту… 1200 тоннор гү, али …тээр ехэ вискозно …ажа болохо юм. Эды …хэмжээнэй торгоор …ион шахуу метр бүд …ажа болохо байна.

Тиихэтэй хамта ажалай бүтээсын дээшэлһэнэй ашаар хоротой болон мэргэжэл багые хэрэглэдэг ажал хүдэлмэриһөө 800 гаран хүдэлмэришэн сүлөөрхэ болоно. Өөрынь үнэ хямдаруулгаһаа уламжалан, жэлэй турша соо миллион хахад түхэриг алмагдаха.

Гэхэ зуура эдэ бүхы булюу һайн байлгань мүнөө дээрээ саарһан дээрэ үлөөд байна. Иимэ машинануудые имагтал 1965 ондо промышленность абадаг болохо гэжэ намда мэдээсээ. Тииһэдэ мүнөө үедэ хуушаржа хойшо гаража байһан техникын хэрэглэгдэхэ хэмэл утаһанай заводуудай проект мүнөө үедэ табигдажа, баригдажа байдаг.

Һалбариин комитедүүд шэнэ техникые нэбтэрүүлэгшэд байха ёһотой. Арадай ажахын бүхы шиидхэхы һалбаринуудта комитедүүдые байгуулха талаар хүдэлмэриие бидэнэр хүсэлдүүлэн түгэсхэхэ зэргэтэйбди.

Арадай ажахые хүгжөөхэ холын хараата болон гүрэнэй юрын түсэбүүдые хараада абан, бүтээн гаргагдаха промышленна продукциин түхэл янзые тодорхойлхо, хуушаржа хойшо гараһан түхэлэй продукци бүтээлгые болюулха, тэрэниие шэнэ, бүри түрүү, һайн продукцяар һэлгэхэ, һалбариин предприятинуудые тусхай мэргэжэлдэ оруулха ябадал тодорхойлхо, туршалгын промышленна баазануудые, научна болон проектно-конструкторска организацинуудые хүгжөөхэ эрхэ комитедүүдтэ олгобол зүбтэй болохо гээшэ ха. Түсэблэлгын болон нютагай органуудтай хамта һалбаринуудай комитедүүдэй зохёоһон дурадхалнууд болон һанамжа дурадхалнуудые заатагүй хараадаа абажа, арадай ажахын түсэбүүдтэ оруулдаг байха тиимэ гурим тогтоохо хэрэгтэй. Шэнэ техникын талаар түсэбүүдые дүүргэхын тулада һомологдоһон мүнгэ зөөри болон материальна зүйлнүүдые хубаарилгые мүн лэ комитедүүдтэ даалгаха хэрэгтэй.

Заводууд болон совнархозууд шэнэ техникын талаар түсэбүүдые зохёолгоһоо зайсахагүй, харин тад һөөргэ, энэ хүдэлмэридэ тэдэнэр эгээн лэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаха уялгатай байһаниинь ойлгосотой. Гэхэ зуура шэнэ техникын талаар түсэбүүдые зохёолгодо гүрэнэй комитедүүд шиидхэхы үүргэтэй байха ёһотой.

Тэрэшэлэн үйлэдбэриин болон капитальна барилгын түсэбүүдые һалбариин комитедүүдтэй зүбшэжэ үзэһэнэйнгөө һүүлээр лэ правительствада хүргэхэ шухала болоно. Промышленна барилгануудые бодхохо проектнүүд болон сметэнүүдые шэнээр хаража үзэлгые ажахын органууд комитедүүдэй хабаадалгатайгаар бэелүүлдэг байха гэһэн гурим тогтоохо хэрэгтэй.

Наукануудай академиин хүдэлмэри тухай хэдэн ажаглалта хэхые хүсэнэб. Союзна болон республиканска академинүүдэй дэргэдэ элдэб эсын научно-шэнжэлэлгын эмхи зургаанудай байгуулагдажа улам олон болożо байдагынь зүб гээшэ гү? Революциин урда тээхи Россида Наукануудай академи эрдэм ухаанай гансахан лэ гүбынь болодог байгаа. Тиимэһээ бүхы научна эмхи зургаанудай тэрэнэй дэргэдэ байгуулагдадаг байһаниинь ойлгосотой. Мүнөө ушар, байдал тад ондоо болоо—наука хадаа үдэр бүхэндэ үйлэдбэридэ сэхэ туһалжа байха үүргэтэй. Тиимэһээ научно-шэнжэлэлгын эмхи зургаануудые Наукануудай академинүүдэй дэргэдэ бэшэ, харин наукые үйлэдбэридэ ойртуулхын тулада үйлэдбэритэй сэхэ холбоотойгоор байгуулха шухала. Энэ хадаа гол шухала юумэн болоно. Мүн лэ тэндэ, научно-шэнжэлэлгын институудуудта наукые хүгжөөлгэдэ ехэ удха шанартай научно-теоретическэ томо асуудалнууд шиидхэгдэдэг байха ёһотой.

Республиканска Наукануудай академинүүдэй хүдэлмэриие зүбөөр тааруулжа ябуулха шухала байһан тухай асуудал гарана. Союзна республиканудай Наукануудай академинүүдэй хүдэлмэриие зохилдуулан тааруулха республиканууд хоорондын соведүүдые байгуулха тухай бодожо үзэхөөр болоно бэшэ аа гү?. Зүгөөр яаба хээбэшье юрэнхыдөө, тусхайлбал, союзна республиканудта научна хүдэлмэри эмхидхэлгэ һайжаруулагдаха ёһотой болоно.

Үйлэдбэридэ түшэглэнгүйгөөр наука хүгжэжэ шадахагүй. Наукада түшэглэнгүйгөөр үйлэдбэри хүгжэжэ шадахагүй. Тиимэһээ эдэ хоёр хүсэн хоорондоо холбоотой, нэгэниинь нүгөөдэеэ хүсэлдүүлдэг, нэгэниинь нүгөөдэдөө хүсэ оруулдаг. Имагтал иимэ байдалда наукашье, наукада үндэһэлэн үйлэдбэришье урагшаа дабшажа шадаха байна.

Промышленностьда техническэ дэбжэлтэ хангаха зарим асуудалнуудта минии яахадаа иимэ дэлгэрэнгыгээр тогтожо хэлэһые таанад ойлгоно ёһотойт. Техническэ дэбжэлтэ хадаа гол шухала хэрэг болоно. Энээнэй туһаламжаар бидэнэр коммунизмын материально-техническэ үндэһэ һуури байгуулха зорилгые амжалтатайгаар шиидхэжэ, ажалай бүтээсые эгээн ехээр дээшэлүүлжэ шадаха байнабди.

Хаража үзэгдэһэн асуудалнуудһаа гадна, техническэ дэбжэлтын талаар партиин үмэнэ табигдажа байһан олон асуудал үшөөл бии. Бидэнэр бултадаа һайнаар бодомжолжо үзөөд, арадай ажахыда наука болон техникын шэнэ шэнэ туйлалтануудые бүри түргэнөөр нэбтэрүүлжэ шадахаар нарин һайн гурим тогтоохо ёһотойбди.

Промышленностьда, барилгада проект зохёохо хэрэг һайжаруулха

…д! Манай орон до…альна барилга үзэг…хэ далайсатайгаар …байна. Промышленна … байрын барилгын …й нэгэшье город бо… байхагүй гээшэ ха. …енность, хүдөө ажа… түмэр замай тран…эгдэдэг капитальна … мүнгэ һомололгын … талаар Советскэ …А-е, бусад капита…дые холо ахижа га…

…капитальна барил… горитой дутуунууд …элэхэ зэргэтэйб. За…нархозууд, союзна …ануудай госпла…олон ушарта нюта…на органууд ниитэ …а туһые болон ар…нуудые хараадаа …р элдэб шалтаг …энэ предприятинуу…а зүбшөөл абаха…ээ хэрэглэхын ту…гөө орон дотор бү… баримдаа гадаа…удһаа асарагдадаг … түхеэрэлгэнүүдтэ …г. Тэрээнһээ улам… ерэхэ тудам түгэс… барилгануудай тоо …ол байдаг.

…й барилгануудые …эдэниие материал…үдэлмэриин хүсөөр …эрэлгэнүүдээр хан… боломжые хараада …, олон ушарта тү…улагдадаг байна.

Тиихэдэ хэрэгтэй түхеэрэлгэнүүдэй бии байһан предприятинууд удаанаар баригдадаг гү, али оройдоошье баригдангүй байдаг, мүн бэлэн болоһон үйлэдбэриин байшангууд түхеэрэлгэнүүдэй үгы байһан дээрэһээ ашаглагдадаггүй.

Капитальна барилгада ехэ дутуунуудай бии байһые юугээр тайлбарилжа болохоб гэхэдэ, арадай ажахые хүгжөөлгэдэ шиидхэхы удха шанартай энэ шухалын шухала хэрэгые нютагай партийна организацинууд һулаар, халирхайгаар эрхилдэг байна бшуу. Шэнэ барилгануудай списогүүдые баталдаг гурим хараад үзыт. Барилга хэхэдэ эгээн таарамжатай газарые олохо, эгээн һайн проект шэлэжэ абаха, барилгын болзор тодорхойлхо хэрэгтэ партийна комитедүүд үнэндөө хабаададаггүй гэжэ таанад мэдэжэ абаха байнат.

Хиналтын хэгдэдэггүйһөө уламжалан тааруугүй ушар тохёолдодог. Гэбэл түүхэй эд болон хүдэлмэриин хүсэ хараада абангүйгөөр областьнуудай түбүүдтэ промышленность олоор байгуулагдана. Энээнһээ боложо гэр байра барилга эмхидхэлгэдэ, хүн зониие юумээр түхээлгэдэ, культурно-ажаһуудалай талаар хангалгада нэмэлтэ бэрхэшээлнүүд тохёолдодог.

Нүхэдүүд, хэрбээ капитальна барилгын хэрэгые партиин, тэрэнэй нютагуудтахи органуудай өөһэдынгөө гарта абаагүй һаань, иимэ барилгын үгаа ехэ түсэбые бидэнэр амжалтатайгаар дүүргэжэ шадахагүйбди гэжэ һайнаар ойлгохо хэрэгтэй. Үйлэдбэридэхи партийна комитедүүд, промышленностиин талаар бюро шэнэ барилгые технико-экономическа талаар уридшалан гүнзэгыгөөр шэнжэлхын, экономическа талаараа зүб, харюусалгатай тобшололнуудай хэгдэхын тулада барилгануудай списогүүдые шадамар һайнаар хаража үзэхэ ёһотой. Капитальна хүдэлмэридэ һомологдоһон мүнгэ зөөриие зүбөөр хэрэглэхын түлөө түсэблэлгын органуудай харюусалгые дээшэлүүлхэ хэрэгтэй. Арадай ажахыда шиидхэхы удха шанартай предприятинуудые хаһа саг соонь ашаглалгада үгэлгые хангахын тулада капитальна хүдэлмэридэ һомологдоһон мүнгые эгээн ехээр элсүүлхэ хараа шэглэл тэдэнэр хүсэдөөр баримталха уялгатай.

Тиихэтэй хамта промышленна барилгын талаар эмхидхэлэй асуудалнуудые шиидхэхэ мүн лэ шухала болоод байна гээшэ ха.

Мүнөө үедэ СССР-эй Госстройн мэдэлдэ барилгын мэргэжэлтэй оройдоол 18 тусхай проектнэ институт бии. Барилгын проектнүүдые зохёохо талаар бүхы хүдэлмэриин миил 15 процентые эдэ институуд хэдэг, үлэгшэ бүхы хүдэлмэриие һалбаринуудай технологическа проектын институуд, проект зохёодог жэжэхэн организацинууд дүүргэдэг байна. Госстрой үнэндөө энэ талаар гол һуури эзэлнэгүй. Типовой проектнүүдэй бодото хэрэг дээрэ болошогүй удаанаар хэрэглэгдэдэг, тэдэнэй шанар муу байдаг, элдэб олон янзын, хэмжээнэй конструкцинууд болон зүйлнүүдэй бии байдаг—эдэ бүгэдэ хадаа орон дотор проект зохёохо хэрэгые хүтэлбэрилгэдэ Госстройн өөрынгөө үүргые һулаар дүүргэдэг байһые харуулжа үгэнэ. Зүйлнүүдэй, тусхайлбал хабсаргагдадаг түмэр бетоной, түхэл янза болон хэмжүүрэй ондо ондоо байлгые үсөөн болгохо талаар Госстрой, Барилгын болон архитектурын академи хангалтагүйгөөр хүдэлнэ. Энэ асуудалай нэгэтэ бэшэ табигдаһан болобошье, хэдэ мянган ондоо түхэл янзын, хэмжүүрэй зүйлнүүд бүтээгдэдэг байһаар.

Барилгын асари ехэ программые бүри амжалтатайгаар бэелүүлхын, капитальна хүдэлмэридэ һомологдоһон мүнгэ зөөриие ашаглахын тулада Госстройн дүүргэдэг үүргые үндэһөөрнь хубилгаха хэрэгтэй. Госстрой хадаа өөрынгөө республиканска органуудаар дамжуулан, капитальна барилгада мүнгэ һомолхо политикые тодорхойлхо, капитальна шэнэ барилгануудай списогүүдые хаража үзөөд, баталха ёһотой. Госстрой хадаа шэнэ барилгануудые проектнүүдээр болон сметэнүүдээр хангахын түлөө харюусаха, капитальна барилгын хэм хэмжээнэй барилгын организацинуудай хүсэнтэй, барилгануудые барилгын материалнуудаар, түхеэрэлгэнүүдээр хангаха арга боломжонуудтай тааруугаар тодорхойлогдохын түлөө ажаглажа байха, харюусаха уялгатай.

Списогүүдтэ оруулагдаһан шэнэ барилгануудта имагтал СССР-эй Госстройн гү, али тэрэнэй республиканска органуудай зүбшөөлөөр мүнгэ үгэжэ байдаг тиимэ гурим тогтоохо хэрэгтэй. Иимэ байдалда капитальна барилгын талаар хомхойрон үлүү харадаг, нютагай тала баридаг ябадал гарахагүй, проектнүүдээр, мүнгэ зөөри болон материально-техническэ зүйлнүүдээр хангагдаагүй барилганууд списогүүдтэ оруулагдахагүй гэжэ таанад өөһэдөө ойлгонот.

Промышленна барилгануудай—фабрика болон заводуудай проектнүүдые зохёодог аад, барилгын талаар шэнжэлэлгэ хэдэг бүхы институдууд болон организацинуудые Госстройн мэдэлдэ үгэхэ хэрэгтэй байгаа. Госстрой хадаа союзно-республиканска орган болохо, республиканудта өөрын управленинүүдтэй байха, өөрөө сэхэ, тэрэшэлэн республиканска госстройнуудаар дамжуулан, промышленна предприятинуудые барилтын талаар нэгэн янзын, түбһөө хангагдадаг техническэ политика бэелүүлхэ ёһотой.

Имагтал барилгадахи проектно-конструкторска хэрэгүүдые иигэжэ түбэй мэдэлтэй болгоод лэ байхадаа, промышленна предприятинуудай элдэб янзын проектнүүдэй ямаршьеб түхэлэй библиотекэ байгуулжа болохо байна. Хэрбээ завод бариха гү, али ямар нэгэн ондоо барилга бодхохо хэрэгтэй болоо һаань, ямар нэгэн номерой типовой проектые библиотекэһээ абажа, тиигээд «проектые абагты, тэрэниие нютагай эрхэ байдалда тааруулаад барижа эхилэгты» гээд хэлэжэ болохо байна.

Бидэнэр ямараар хандадаг байнабибди? Предприятинуудые бариха асуудалай шиидхэгдэхэдэ, бии байһан проектнүүд сооһоо шэлэжэ олохын орондо, шэнэ проектнүүдые зохёохо даалгабаринууд проект зохёодог олон организацинуудта нэгэн доро үгэдэг ушар олоор үзэгдэдэг.

Нэгэ тусгаархан жэшээ дурдахамни. Хүйтөөр дабтажа прокат гаргаха нэгэ нэгэ цех хара металлургиин табан заводто энэ долоон жэлдэ бариха гэһэн шиидхэбэри абтаһан байгаа. Хайшан гэбэл энэ юуһээшье бэлээр бүтээгдэхэ байгааб? Иимэ цехтэ зорюулагдаһан байшангай типовой проектые абаха гү, али үгы байгаа һаань, иимэ проект зохёохо даалгабари проектнэ организацида үгөөд, тэрэниие бүхы табан заводто хэрэглэхэ байгаа бшуу. Теэд энээниие ондоогоор хэһэн байна. Завод бүхэндэ хүйтөөр дабтажа прокат гаргаха өөһэдын цехүүдые бариха проектнүүдые түс тустань зохёохо даалгабари хара металлургиин проект зохёодог дүрбэн тусхай институдта үгтэһэн байгаа.

Проект зохёолгодо иигэжэ буруугаар хандагшад юрэ иигэжэ хэлэдэг. Барилгын олон янзын түхэл шэнжэтэй байдаг, ондо ондоо эрилтэнүүдые хангаха шухала, үйлэдбэриин технологиин хододоо хубилжа байдаг дээрэһээ типовой проектнүүд олон янзаар зохёогдоно. Зүгөөр энээниие зүбшөөжэ болохо гээшэ аал? Проектнүүд хайшаашье түгэд, хэзээдэшье хубилдаггүй байха гэжэ би хэлэнэгүйб. Барилгын наука, техникын шэнэ шэнэ туйлалтануудые хараада абан, типовой проектнүүдтэ зохихо хубилалтанууд оруулагдаха ёһотой. Зүгөөр проектнүүдые таһалгаряагүйгөөр хубилгадаг байжа болохогүй, тэдэнэр бодолтойгоор зохёогдожо, нилээд удаан саг соо хэрэглэгдэдэг байха ёһотой.

Үйлэдбэриин технологиин адлирхуу байһые хараада абан, бүхы үйлэдбэриин байшангуудые, барилгануудые түхэл түхэлөөр, класс классаар, бүлэг бүлэгөөр хубаарилха, тэрэнэй үндэһөөр байшангуудай тусхай тоото түхэл маягуудай проектнүүдые зохёохо хэрэгтэй.

Ондо ондоо янзын юумэ бүтээдэг тон олон заводуудай байшангууд болон барилганууд нэгэ янзын түхэл маягтай байжа болохо ха юм. Жэшээлхэдэ, машина бүтээлгын, прибор бүтээлгын, бүд нэхэлгын предприятинуудай байшангууд бодото дээрээ ямаршье илгаагүй, тиимэһээ нэгэн адли проектээр баригдажа шадаха байна.

Стандартна конструкцинууд болон зүйлнүүдээр бодхогдоһон нэгэ мүһэн ханатай типовой секцинүүд типовой байшангуудай үндэһэ һуури боложо үгэхэ ёһотой. Типовой секцинүүдэй бии байгаа һаа, цехүүдые эгээн лэ олоор хабсарган бариха, байшангуудые түс тустань барихаяа болихо, заводто бүтээгдэһэн үсөөншэг түхэл янзын конструкцинууд болон детальнуудһаа томо, нэгэн адли блогуудые хабсаргаха арга олгохо байна. Хэрбээ багашаг цех бариха хэрэгтэй болоо һаань, дүрбэ-табан секци, томо цех барихын тулада—арбан секци, бүри томые бодхохын тулада хорин секци абажа хэрэглэхэдэ болоно. Зүгөөр али бүхы ушартань типовой секцинүүд үндэһэ һуури болоjo үгэхэ байна. Хэрэгые иигэжэ табихада проект зохёолгошье, барилгашье экономическа талаараа ехэ ашагтай байха.

Капитальна барилгадахи хэрэгүүдые гуримшуулга түгэсхэхын тулада ажахын аргагэдэгээр барилга хэхэһээ арсаад, подрядаар барилга хэдэг болохо хэрэгтэй. Энэ ямар удхатайб гэхэдэ, капитальна барилгын бүхы асуудалнуудые совнархозуудай мэдэлһээ гаргажа, республиканудта болон экономическа районуудта барилгын бэеэ даанхай организацинуудые гү, али нэгэдэлнүүдые байгуулха хэрэгтэй. Үүргэнүүдые иигэжэ тодоор хубаарилаад байхада, совнархозууд үйлэдбэриин асуудалнуудые бүри гүнзэгыгөөр эрхилхэ аргатай болохо, барилга тухай хэлэхэ болоо һаа, тэдэнэр имагтал захилхэхэ үүргэтэй байха болоно.

Барилга гээшэ онсо шэнжэтэй хэрэг болоно. Тэрэниие тусхай һалбари болгон таһалха гээшэ манай ниитын хэрэгтэ ехэ туһатай байха, үйлэдбэри эрхилэгшэдэй, мүн барилгашадай харюусалгые дээшэлүүлхэ.

Гэр байра барилгада типовой проектнүүдые зохёолго промышленна барилгынхида орходоо ехээр дэлгэрэнхэй гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Хэрбээ бидэнэрэй энээниие туйлажа шадаагүй һаамнай, маанадта забшье олдохогүй, проект зохёогшодшье дуталдаха байгаа. Гол юумэн гэхэдэ, гэр байрын барилга индустриальна ёһоор бодхохо аргагүй байха һэн.

Гэхэтэй хамта гэр байрын, илангаяа культурно-ажаһуудалай байшангуудай проект зохёохо, тэдэниие бариха хэрэгтэ горитой дутуунуудай бии байһые обёоронгүй гарахын аргагүй. Бидэнэй баридаг бүхы юумэнүүд яһала һайн, аятай зохид, гоё һайхан, тиихэ мүртөө гаргаша багатай байха ёһотой. Теэд таарамжагүй, газаа талынгаа түхэл янзаар дура татахаар бэшэ, гаргаша ехэтэй байшангуудай проектнүүд олон ушарта зохёогдожо, тэдэнэй баригдадаг байһые шаналхаар.

Совет хүнүүдэй ажабайдал болон ажаһуудалда тааруу һайн барилга бодхохо, гүрэнэй мүнгэ зөөри алмаха эрилтэнүүдые наринаар дүүргэхэ гээшэ архитекторнүүдэй, конструкторнуудай, бүхы барилгашадай шухалын шухала зорилго болоно.

Юрын аргаар юумые үзэмжэтэй һайхан болгожо шадахаар гэжэ эрхим архитекторнүүдэй—шэнэ юумэ үүсхэгшэдэй хүдэлмэри харуулжа үгэнэ. Мүнөө үеын индустриальна конструкцинууд болон материалнууд зорилгые бүри хилбараар шиидхэхэ хэрэгтэ туһална. Архитектурно-уран һайханай түхэл янза бодолтойгоор, үүсхэл ехэтэйгээр, экономическа талаараа таарамжатайгаар шэлэн абтаха ёһотой. Зүгөөр Свердловскдо хэгдэһэндэл адли байха ёһогүй: тэндэ эли газарта заанай хүлнүүд шэнги үгаа томо баханануудтай байшан баряад, тэрээндээ «Бани» гэһэн гаршаг үлгэһэн байха юм.

Илангаяа томо панельнүүдээр гэр барилгын хэгдэдэг боложо байһанһаа уламжалан, мүнөө совет архитекторнүүдэй үмэнэ олон шэнэ асуудалнууд табигдаа. Заводто гэр барилгын технологи хадаа барилгын юрын түхэлтэй, эгээн лэ үсөөн янзын байха тухай эрилтэ табина. Зүгөөр иимэ эрхэ байдалда архитектурада олон янзын түхэл янза хэрэглэхэ асуудал саашадаашье болюулагдахагүй байна. Арга боломжынгоо зэргээр, бодолтойгоор архитектурно-уран һайханай найруулгые ондо ондоо болгохо хэрэгтэй

Городуудые барилгада байрын гэрнүүдэй районуудые комплексноор бодхохо гээшэ ехэ удха шанартай. Һургуулинууд, хүүгэдэй саадууд болон яслинууд, магазинууд болон культурно-ажаһуудалай бусад эмхи зургаанууд байрын гэрнүүдые барилгатай нэгэн доро бодхогдохо ёһотой. Эдэ байшангуудые барилга манайда гэр байра барилгаһаа заатал һаа гээгдэдэг байна.

Проект зохёолго һайжаруулхын, тэрэниие тусхай мэргэжэлдэ оруулжа, техническэ шэнэ хэмжээндэ гаргахын, тэрэнэй үндэһөөр барилгын шанар һайжаруулхын, өөрынь үнэ хямдаруулхын тулада проект зохёодог организацинуудые олон газарһаа хүтэлбэрилхэеэ болихо, проект зохёолгын техническэ хэмжээе дээшэлүүлхэ, проект зохёодог технологическа гол организацинуудые һалбаринуудай комитедүүдтэ мэдэлтэй болгохо, барилгануудай проектнүүдые юрэнхы дээрэнь зохёолгые СССР-эй Госстройн болон союзна республиканудай госстройнуудай мэдэлдэ байдаг барилгын мэргэжэлтэй тусхай институудуудта даалгаха хэрэгтэй.

Промышленность болон барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые нарижуулан һайжаруулха

Нүхэдүүд! Совнархозуудай хүдэлмэриин табан жэл үлүүтэй дүй дүршэлые промышленность болон барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые һайжаруулха гэһэн шэнэ эрилтын ёһоор соггсолон хараха шухала байна. Томо совнархозууд бии, мүн хүгжэнги промышленностьшьегүй, түүхэй эдэй ерээдүйн үндэһэ һууришьегүй жэжэ совнархозууд бии гэжэ таанар мэдэнэт.

Жэшээлхэдэ, мүнөө үедэ РСФСР дотор 67 совнархоз бии. Тэдэнэй нилээд хубинь багахануud совнархозууд юм. Промышленность болон барилга ажахын талаар хүтэлбэрилхэ хэрэгые томо экономическа районууд дотор нэгэдхэн байгуулхын тулада, республиканска организацинууд мүнөө бии байһан совнархозуудые томодхохо, томодхогдоһон экономическа районуудай арадай ажахын 22—24 совет байгуулха гээшые зохисотой гэжэ тоолобо.

Томо экономическа районууд хүгжэнги, элдэб янзын промышленностьтай, түүхэй эд абадаг газартай, үйлэдбэриин үргэн олон һалбаринуудтай байдагынь мэдээжэ. Промышленностиин үйлэдбэриие үргэн ехэ болгохын тулада тиимэ совнархозууд техникые, доторойарга боломжые хүсэдөөр ашаглажа шадаха байна. Томо совнархозууд гүрэнэй түсэбүүдые һайнаар дүүргэдэг, тэдэ совнархозууд дотор гээгдэнги предприятинууд болон барилганууд үсөөн байдаг юм. Жэшээлхэдэ, Москвагай, Ленинградай, Воронежой болон бусад зарим томо экономическа районууд дотор үйлэдбэриингөө түсэбүүдые предприятинуудайнь 2-һоо 8 хүрэтэр процент дүүргэдэггүй, тиихэдэ Вологодско, Костромской, Мордовско экономическа районуудта тиимэ предприятинуудай тоо 25-һаа 65 хүрэтэр, мүн үлүүтэйшье процентнь болоно.

Жэшээлхэдэ, Новгородско болон Псковско областьнуудай промышленностиие Ленинградай экономическа райондо оруулхада, тэдэнэй экономикые хүгжэлгэдэ һайнаар нүлөөлһыень дүй дүршэл харуулна. 1957 онойхитой сасуулхада, Новгородско болон Псковско областьнууд дотор ниитэ продукци гаргалгын хэмжээн хоёр дахин шахуу ехэ болоо. Эдэ жэлнүүдтэ тэндэ радиотехническэ, электротехническэ промышленность бодото дээрээ шэнээр байгуулагдаа, машина бүтээлгэ, модо үйлэдбэрилгэ болон промышленностиин бусад һалбаринууд үйлэдбэриингөө хэмжээнэй талааршье, мэргэжэлэйнгээ талааршье нилээд ургаа. Шэнэ предприятинуудые байгуулха, тэдэнэй хүдэлмэриие илангаяа эхин үедэ һайжаруулан табиха хэрэг Ленинградай түрүү предприятинуудай ехэ туһаламжатайгаар бэелүүлэгдэнэ.

Саашань хамтын түүхэй эдэй зүйлнүүдтэй, тэрээн дээрэ үндэһэлһэн промышленностьтай, түүхын ёһоор тогтоһон экономическа зарим газар нютагууд экономическа районууд болгон хубаарилгын мүнөө үедэ элдэб совнархозуудай мэдэлдэ орошонхой байна. Энэ ушар Курскын, Белгородэй областьнуудай жэшээ дээрэ илангаяа элеэр харагдана. Курскын суранзата аномали гэжэ нэрэтэй рудна нэгэдэмэл баялигай газар Курскын болон Белгородэй совнархозуудай хоорондо тон юрэ бусаар хубаагданхай. Иимэ ябадал хадаа зөөри, материально-техническэ хэрэгсэлнүүдые болон инженернэ кадрнуудые бутарган һалгааха ябадалда хүргэнэ, түмэрэй рудагай баялигай тон шухаг газарые амжалтатайгаар ашаглаха хэрэгтэ муугаар нүлөөлнэ.

Эндэ заагдаһан баримтанууд РСФСР-эй экономическа районуудые томодхохо тухай дурадхалнуудай зүб байһаниие баталан харуулна.

Мүнөө Украинын ССР-тэ 14 совнархозууд бии. Украинын компартиин ЦК эдэ совнархозуудые томодхохо, томо экономическа районуудай арадай ажахын долоон шэнэ соведые байгуулха гэжэ дурадхана.

Арадай ажахын томодхогдоһон соведүүдые байгуулха тухай асуудал шэнэ асуудал бэшэ юм гэжэ хэлэхэ ёһотойб. Үшөө 1957 ондо, промышленность болон барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые шэнэдхэн байгуулха арга замууд тухай зүбшэн хэлсэжэ байхадамнай, совнархозуудые томо экономическа районуудай үндэһэ һуури дээрэ, жэшээлхэдэ, Ураал, Баруун-Сибирь, түбэй промышленна район гэхэ мэтэ газарнуудта эмхидхэхэ тухай дурадхалнууд оруулагдаһан байгаа. Зүгөөр тэрэ үедэ эдэ дурадхалнуудые хожомоо, дүй дүршэлэй хүсэд бии болоһон сагта хаража үзэхэ гэжэ шиидхэгдэһэн байгаа. Мүнөө иимэ дүй дүршэл манайда бии болонхой.

Партиин Центральна Комитедэй энэ Пленум дээрэ хэлсэхэ байһанай ёһоор, партийна болон советскэ органуудай хүдэлмэриие шэнэдхэн байгуулга хадаа томодхогдоһон совнархозуудые байгуулгын, тэдэнэй амжалтатайгаар хүдэлмэрил-

(Үргэлжэлэлынь 4-дэхи нюурта.)

КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕДЭЙ ПЛЕНУМ

НҮХЭР Н. С. ХРУЩЕВОЙ ЭЛИДХЭЛЭЙ ҮРГЭЛЖЭЛ

(Үргэлжэл. Эхиниинь 3-дахи нюурта)

гын таатай зохид эрхэ байдал бии болгоно. Экономическа захирганай районуудые бии болгоhоной hүүлээр үнгэрhэн жэлнүүдтэ нютагуудтахи ажахын, техническэ кадрнуудай ургаhаниие, мэргэжэл hайтай болоhониие хараадаа абаха хэрэгтэй.

Тэрэшэлэн хүршэ союзна республиканууд экономикын холбоогүй байлга амжалтатай экономическа хүгжэлтэдэ, баялигуудые зүбөөр ашаглалгада hаад хэнэ. Энээниие би, тусхайлбал, hаяхан Дунда Азида ябаха үедөө эли тодоор хаража абааб.

Дунда Азиин республика бүхэнэй промышленность ямар гээшэб? Тэндэ багахан хэмжээтэй аад, үйлэдбэриин нэгэн адли hалбаринууд—нефтиин, химическэ, ашагта малтамалай, үнгэтэ металлурги, машина бүтээлгэ, металл үйлэдбэрилгэ, хлопок үйлэдбэрилгын, эдеэ хоолой болон хүнгэн промышленность бии байна. Тиихэдэ республика бүриинь совнархозой предприятинуудай промышленна продукциин хэмжээн ехэ бэшэ байна. Тэдэ совнархозуудай промышленностиин ниитэ продукци мүнөө жэлдэ иимэрхүү байна гэбэл: Туркменидэ—350 миллион түхэриг, Киргизидэ —500 миллион түхэриг, Таджикистанда—500 миллион түхэриг, Узбекистанда—2,2 миллиард түхэриг болоно. Тиихэдэ бүхыдөө 3,5 миллиард түхэригhөө заахан үлүү болоно. Иимэ байдал хадаа эдэ республиканууд ажахые амяарлана, тусхай мэргэжэлтэй болохо, хамжажа үйлэдбэрилхэ хэрэгтэ hаад хэнэ, үйлэдбэриин хүсэнүүдые үлэмжэ ашагтайгаар хубаарилан байгуулхада, байгаалиин баялигуудые ашаглахада hаад хэнэ. Дунда Азиин республикануудай партийна болон ажахын эдэбхитэд эдэ республикануудай дүрбэн совнархозой орондо республиканууд хоорондын нэгэ совнархоз байгуулха гэhэн, минии hанахада, зүб тобшолол хэбэ.

Ажахые хүтэлбэрилхэ хэрэгые иимэ органдо нэгэдүүлгын зүб байhанда hэжэг hанаха үндэhэн hуури үгы. Энэ ушар Дунда Азиин бүхы хизаарай айхабтар ехэ баялигые ажахыда түргэнөөр хабааддуулха, ажахын барилгые үлэмжэ hайнаар хүтэлбэрилхэ арга олгохо байна.

Томо экономическа районуудые байгуулга хадаа капитальна барилга hайжаруулгын зорилтые амжалтатайгаар дүүргэжэ шадамаар хүсэд материальна арга боломжонуудтай, кадрнуудтай барилгын территориальна хүсэтэ организацинуудые бии болгохо арга олгохо.

Барилгын организацинуудые совнархозуудhаа hалгааха, тэдэл районуудтань бээ даанхай, подрядаар хүдэлмэрилдэг барилгын нэгэдэлнүүд дотор байлгаа hаа, hайн гэжэ би хэлэхэн байнаб. Тиихэдэ совнархозууд барилгын талаар гансал захил хэхэ уялгатай байха. Иимэ ушар барилгые хүтэлбэрилгын эмхидхэлэй талые hайжаруулха, подрядаар хүдэлмэрилдэг арга бэхижүүлхэ, барилгада захил хэгшэд хоёрой хоорондын харилсаае үлэмжэ тодо hайн болгохо, эдэ хоёрой харюусалгые шангадхаха, мүн тэрэшэлэн промышленностиин хүдэлмэри эмхидхэлгые hайжаруулгада гол анхаралаа табиха арга совнархозуудта олгохо байна.

Томодхогдоhон совнархозуудые байгуулха хадаа нютагай талаа хараха, таhаран hалаhан ажахы байгуулхые hэдэхэ, гүрэнэй аша хэрэгтэ хохидол ушаруулха, капитальна барилгада хэрэггүйшье байтарнь материальна зүйлнүүдые болон мүнгэ зөөри ехээр абахые hэдэхэ ябадал зайсуулхада туhалха байна.

Томо совнархозуудые үргэн ехэ эрхэтэй болгохо, жэжэ болохо юумээр тэдэниие hаатуулхагүй, үүсхэлыень барихагүй, харин үүсхэлыень хүгжөөхэ, тэдэ али бүхы аргаар туhалха хэрэгтэй.

Промышленность болон барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые hайжаруулха талаар хараалагдаhан хэмжээнүүд предприятинуудые, барилгануудые хүтэлбэрилгын хэмжээ hайжаруулха, тэрэниие улам мэргэжүүлхэ гэhэн зорилготой.

Мүнөө үедэ бээ даанхай баланс дээрэ байдаг хори мянга гаран предприятинууд совнархозуудай мэдэлдэ тоологдоно. Эдэнэй гурбанай нэгэ шахуунь тус бүридөө зуугаа олон бэшэ хүдэлмэришэдтэй предприятинууд мүн болоно. Тиимэ предприятинуудай удельна хэмжээн совнархозуудай гаргадаг ниитэ продукци дотор миил табан процент болоно. Тиибэ ябашье эдэ жэжэ предприятинууд эмхидхэлэйнгээ байгуулалтын талаар олон мянган коллективүүдтэй томо заводууд болон фабрикануудтай адли байна.

Жэжэ, дунда зэргын предприятинуудые саашадаа яаха гээшэб? Анхаралдаа абажа боломоор олон дурадхалнууд, тусхайлбал, элдэб промышленна нэгэдэлнүүдые—фирмэнүүд болон комбинадуудые байгуулха тухай дурадхалнууд нютагуудhaa ороно.

Элдэб түхэлэй үйлэдбэриин нэгэдэлнүүдые байгуулха гээшэ ерээдүйн hайн, экономическа талаараа зохид юумэ гээшэ ха. Зүгөөр энээниие хэрэг дээрэ бэелүүлхын тулада hайн бэлэдхэл хэхэ, хаража үзэхэ—механическа ёhоор, бодомжогүйгөөр нэгэдүүлхэ ябадалhаа hэргылхэ хэрэгтэй. Тиимээр нэгэдүүлбэл, туhа хүргэхын орондо, хоро хүргэжэ болохо байна.

Предприятинуудые томодхохотой, үйлэдбэриин элдэб нэгэдэлнүүдые бии болгохотой дашарамдан, предприятинуудай мүнөө үеын эрхын дүримые шэнээр хаража үзэхэ шухала болоно. Энэ дүрим нилээд хуушарhан, экономикын хүгжэлтын мүнөө үедэ таарахаяа болиhон байха юм. Заводууд болон фабрикануудай олохон директорнүүд социалис предприяти тухай хуули баталан абаха шухала асуудал табина. Эдэ дурадхалнуудые шэнжэлэн үзэхэ хэрэгтэй болоно гээшэ ха.

Мүн нютагай промышленностиин предприятинууд тухайшье асуудал шиидхэхэ саг ерээ. Мүнөө үедэ эдэ предприятинууд тухайлхада 20 миллиард түхэригэй продукци гаргана гэхэ гү, али СССР-эй промышленностиин ниитэ продукциин хэмжээнэй 11 процентые үйлэдбэрилнэ. Эдэ предприятинууд совнархозуудай предприятинуудай гаргадаг лэ зүйлнүүдые болон эд бараа гол түлэб гаргана, тэдэниие гүрэнэй түүхэй эдhээ үйлэдбэрилнэ, түсэбэй гуримаар худалдана. Илгаань юуб гэхэдэ, нютагай промышленностиин предприятинууд дээрэхи ажалай бүтээсэ совнархозуудай тиимэ предприятинуудайхида орходоо 15—20 процентээр бага байна, продукциинь шанар муу, үйлэдбэриинь эмхидхэл ехэхэн дутуу дундануудтай. Эгээл энэ илгаае усадхаха хэрэгтэй!

hаяхан СССР-эй Министрнүүдэй Совет хубсаhа, гутал оёдог, арhа элдэдэг, мебель бүтээдэг нютагай промышленностиин предприятинуудые совнархозуудта дамжуулан үгэхэ тухай тогтоол абаа. Энэ хүдэлмэриие эсэстэнь хүрэтэр ябуулха хэрэгтэй болоно гээшэ ха. Нютагай промышленностиие мүнөө мэдэлдээ барижа байдаг ажалшадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй гол зорилго юуб гэхэдэ, арад зоной ажаhуудалда хэрэгтэй албые hайжаруулха тухай оролдохо ябадал болоно. Тиихэдэ нютагай эрилтые хараадаа абажа, совнархозууд арад зондо хэрэгтэй эд бараа үйлэдбэрилгэ эмхидхэхэ хэрэгые эрхилхэ ёhотой.

Түсэблэлгэ гээшэ социалис экономикын хүгжэлтын эбдэршэгүй хуули ёhо мүн

Нүхэдүүд! Социалис гүрэн дотор экономико түсэбэй ёhоор лэ хүгжэнэ. Бидэнэр түсэблэлгэ эмхидхэлгые болон түсэб табилгые саг үргэлжэ hайжаруулнабди.

Партимнай түсэблэлгын асуудалнуудые хододоо ехэ удха шанартай гэжэ тоолодог байгаа. Совет засагай бүри түрүүшын жэлнүүдтэ, ороной арадай ажахын үндэhэ hуури табигдажа байха үедэнь, В. И. Ленин экономическа политика зохёохо хэрэгтэ, ажахые түсэбэй ёhоор эрхилэлгэ эмхидхэхэ хэрэгтэ түсэблэлгын органуудта шухала үүргэ олгогдоно гэжэ заадаг байгаа. В. И. Ленинэй зааhанай ёhоор, Госплан хадаа «юумэ мэдэдэг хүнүүдэй, экспертнүүдэй, эрдэм наукын болон техникын түлөөлэгшэнэрэй нэгэдэл» байха, «хэрэг тухай зүбөөр бодомжолхын тулада, үлэмжэ хүсэд шадабаритай» байха ёhотой.

Арадай ажахын үргэн ехэ хэмжээтэй болоhон ябадал, наука болон техникын хурдан түргэн дэбжэлтэ түсэблэлгын үүргые, научна хэмжээе бүри ехээр дээшэлүүлхые эринэ. Манай орон дотор олон тоото эрдэмтэд, арадай ажахын бүхы hалбаринуудай дээдэ зэргын мэргэжэлтэд бии, бидэнэр түсэблэлгын эрдэм болон бодото хэрэгые эрид шууд дээшэлүүлжэ, үйлэдбэри хүтэлбэрилгын бүхы хүдэлмэриие социализмын экономическа хуули ёhонуудай үндэhэ hуури дээрэ ябуулжа шадаха байнабди. Мүнөө түсэблэлгын гол зүйл хадаа материальна, ажалай болон финансова арга боломжонуудые, байгаалиин баялигуудые зүб hайнаар, ашагтайгаар хэрэглэхэ, шэнэ техникые хүгжөөхэ, нэбтэрүүлхэ, үйлэдбэри дээрэхи үлүү гаргашануудые болон гээлтэнүүдые зайсуулха ябадал болоно. Эгээн бага гаргашатайгаар обществын аша хэрэгтэ үйлэдбэриин эгээн ехэ үрэ дүн туйлаха гээшэ манай ажахын байгуулалтын, социалис ажахые хүтэлбэрилгын, түсэблэлгын хуули ёhо мүн.

Промышленность болон барилга хүтэлбэрилхэ хэрэгые, удаань хүдөө ажахы хүтэлбэрилхэ хэрэгые шэнэдхэн байгуулхатай дашарамдан, СССР-эй Госпланай болон түсэблэлгын бусад органуудай хүдэлмэри шэнэдхэн байгуулагдаhан юм. Зүгөөр энэ шэнэдхэн байгуулга олон ушарта эсэстээ хүргэгдөөгүй байшоо.

Экономическа хүсэд үндэhэ hууригүйгөөр, заримдаа материальна арга боломжонуудаар, зүйлнүүдээр хангагдангүйгөөр үсөөн бэшэ ушарта түсэбүүд табигдадаг байhан, нэгэ хүндэ hүгэдэн шүтэдэг үеын хойшолонгууд түсэблэлгын органуудай бодото хэрэгhээ үшөө зайсуулагдаагүй байна.

Манай ажахын түсэбүүдэй ехэхэн дутуу дундануудай нэгэн юуб гэхэдэ, тэдэмнай зарим ушарта hайнаар бодогдоhон экономическа тоосоонууд болон шэнжэлгэнүүдээр үндэhэлэгдэнэгүй. Зарим hалбаринууд болон экономическа районуудай хүгжэлтын хэмжээн заншал болоhон хубиин ёhоор, тиихэдэ заримдаа миил багсаагдаад тодорхойлогдоно. Иигэжэ хандаха гээшэ түсэблэлгын талаар алдуу хэхэ ябадалда хүргэнэ. Урдань манайда химическэ промышленностиин хүгжэлтэ ямараар ябадаг байгааб? Ерээдүйн айхабтар ехэ удха шанартай энэ шиидхэхы hалбари саг соогоо ёhотой гэгшээр сэгнэгдээгүй байгаа.

Химическэ эрдэм наукын тон шэнэ туйлалтанууд, илангаяа синтетическэ материалнуудые үйлэдбэрилгэ доторхи туйлалтанууд, ороной техническэ дэбжэлтын, экономикын хүгжэлтын түлөө тэмсэл дотор химическэ индустриин үүргын хэмжээлэшэгүй ехэ болоhон тухай дэлхэйн бүхы дүй дүршэл, тэрэ тоодо манай hүүлэй жэлнүүдэй дүй дүршэл, харуулна. Урдань hэлгэшэгүй гэжэ тоологдодог байhан материалнуудай орондо химическэ материалнууд улам үргэнөөр хэрэглэгдэдэг боложо байна.

Синтетическэ материалнууд олохон талаараа хара, үнгэтэ металлнуудhаа, модонhоо үлүү hайн байжа, үйлэдбэрилгыень эмхидхэхэ хэрэгтэ капитальна гаргашанууд багаар гаргагдадаг, арадай ажахыда нилээд хямда болодог хадаа, экономическа талаараа шиидхэхы удха шанартай байна.

Туулган, зэд, цинк, хара металлнууд, будүүд, модон материалнуудай орондо хэрэглэгдэдэг зүйлнүүд мүн болохо пластическа зүйлнүүдые арадай ажахыда хэрэглэлгын экономическа ашагай тоосоонуудые харуулhан справка минии гуйлтаар Госплан, химиин комитет үгэhэн байна. Энэ справкаhаань иимэ юумэн харагдана:

1962 ондо кабельна промышленность дотор 67 мянган тонно туулганай орондо полиэтилен хэрэглэжэ болохо байгаа. 1 тонно туулга үйлэдбэрилгэ эмхидхэхын тулада 1630 түхэригэй капитальна hомололго гаргашалагдана, тиихэдэ тонно полиэтилен үйлэдбэрилгэдэ 1000 түхэриг гаргашалагдана. Нэгэ тонно полиэтилен гурбан тонно туулганай орондо хэрэглэгдэнэ. Хэрбээ 67 мянган тонно туулга абаха үйлэдбэри байгуулгада 108 миллион түхэригэй хэмжээтэй капитальна hомололго хэрэгтэй болохо байгаа hаань, иимэ тоогой туулганай орондо хэрэглэгдэхэ полиэтилен абаха үйлэдбэри байгуулгада миил 23 миллион түхэриг гэхэ гү, али таба дахин шахуу бага гаргаша хэрэгтэй болоно. Капитальна hомололгын талаар абтаха ехэ алмалтаhаа гадуур арадай ажахы кабельна продукциин сэнгые хямдаруулха талаар тэрэшэлэн ехэхэн алмалта абаха байгаа. Юундэб гэхэдэ, полиэтилен хэрэглэхэдэ кабелиин изоляциин үнэ хахадаар хямдарна бшуу.

Гэр байрын болон промышленна барилгада газова, уhанай булад соргонуудай орондо полиэтиленээр хэгдэhэн соргонууд хэрэглэгдэжэ болохо байна. Нэгэ мянган метр булад сорго үйлэдбэрилхэ хүсэнүүдые байгуулхын тулада тухайлхада 1300 түхэригэй капитальна hомололго хэрэгтэй болоходонь, полиэтилен соргодо тухайлхада 600 түхэриг хэрэгтэй болоно, тайлбарилан хэлэбэл, 2,2 дахин бага байна.

Булад соргонуудай орондо полиэтиленээр зуу миллион метр сорго үйлэдбэрилгэ эмхидхэхэдэ капитальна hомололгын талаар 72 миллион түхэригэй алмалта болоно гэжэ тоосоон харуулна; тиихэдэ полиэтиленээр хэгдэhэн соргонуудай өөрынь үнэ металлаар хэгдэhэн сорго нуудайхиhаа 30 процентээр доошоо байха байна. Полимерээр хэhэн шала модон шалада орходоо 30—40 процентээр хямда байна.

Машина бүтээлгэдэ үнгэтэ, хара металлнуудые hэлгэхэ гээшэ ашаглалгын гаргашануудайшье, капитальна hомололгыншье талаар тэрэшэлэн туйлай ехэ алмалта үгэнэ.

Жэшээлхэдэ, ехэ вольтно трансформаторнуудые үйлэдбэрилхэдэ нэгэ тонно эпоксидна дабирхай хоёр тонно хүрэтэр зэд болон 9 тонно шахуу халуугаар жэгдэлhэн прокат сүлөөлхэ арга олгоно. Санитарно-техническэ зүйлнүүдые үйлэдбэрилхэдэ нэгэ тонно полиамидна дабирхай табан тонно шахуу гуулинай орондо хэрэглэгдэнэ.

Пластическа зүйлнүүдые машина бүтээлгэдэ, промышенностиин элдэб hалбаринуудта болон барилгада хэрэглэхэдэ, бүтээгдэhэн зүйлнүүдэй шэгнүүрые, хэмжээе, ашаглалгын гаргашануудые бага болгоно, ажалай бүтээсые дээшэлүүлнэ.

Химическэ промышленностиие хүгжөөхэ, пластическа зүйлнүүдые, синтетическэ утаhа болон дабирхайнуудые, минеральна үтэгжүүлгэнүүдые, гербицидүүдые, хүдөө ажахын ургамалнуудай дайсад болон үбшэнүүдтэй тэмсэхэ химическэ бусад зүйлнүүдые ехээр үйлэдбэрилхэ гэhэн зүб шэглэл бидэнэр абаабди.

Синтетическэ дабирхайнуудые болон пластическа зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэ 1970 он багта 5,3 миллион тонно хүрэтэр ехэ болохо гэжэ XXII съезд дээрэ партиин Программа тухай элидхэл соо хэлэгдэhэн байгаа. Съездын hүүлээр тон богонихон сагай үнгэрөөд байбашье, химическэ наукын, синтетическэ материалнуудые хэрэглэлгын хэмжээнэй түргэнөөр хүгжэhэниие хараадаа абабал, энэ тоогой багаар абтаhаниинь мүнөө элитэ болоно. Химическэ промышленностиин продукциин улам үргэнөөр хэрэглэгдэжэ боломоор hалбаринуудые тоолохоньшье бэрхэтэй байна. Тусхайлбал, химическэ промышленностиин продукци олон hалбаринуудта модо хэрэглэлгые болюулжа, ой модоной болон модо үйлэдбэрилгын промышленностиин хаядаhануудые хүсэд шахуу хэрэглэжэ шадаха байна. Бидэнэртэ ой модо бүтэн байлгаха хэрэгтэй. Юундэб гэхэдэ, модон гээшэмнай арадай баялиг мүн. Энэ баялигые бодомжотой hайнаар гаргашалха хэрэгтэй.

Советскэ Союз химическэ шэнэ зүйлнүүдые үйлэдбэрилхын тула түүхэй эдэй хизааргүй ехэ арга боломжонуудтай.

Хэрбээ түсэблэлгын, ажахын органууд экономикые гүнзэгыгөөр эрхилээ hаа, хэзээ, хэды хэмжээтэйгээр хара, үнгэтэ металлнуудые, бусад материалнуудые синтетическэ материалнуудаар hэлгэжэ болохоб гэжэ тодорхойлхо, тэдэнэй үйлэдбэриие бүхы хэмжээгээр хүгжөөхэ ёhотой байгаа. Ажахын болон түсэблэлгын органууд наукын, техникын туйлалтануудые хүсэд хараадаа абанагүй. Экономическа талаараа үлэмжэ ашагтай, ерээдүйн ехэ удха шанартай үйлэдбэринүүд болон hалбаринуудай хүгжэлтые түргэдхэхын тулада эдэ туйлалтануудые ашагланагүй.

Полиэтилен үйлэдбэрилхэ талаар хэды заводуудые бариха хэрэгтэйб? Бидэнэр барилгын хэмжээе hанаанhаа абаад тодорхойлхо бэшэ, харин арадай ажахын эрилтэhээ, бии байhан арга боломжоhоо дулдыдан тодорхойлхо ёhотойбди.

Шэнэ үйлэдбэриие хүгжөөлгын шэглэлэй тодорхойлогдоод байhаншье ушарта, заншал болоhон ойлгомжоhоо сүлөө болохын тулада бага бэшэ хүсэл оролдолго хэрэгтэй байна. Гүрэнэй хүсэниинь үйлэдбэрилэгдэдэг металлай тоогоор тодорхойлогдодог үе саг байгаа. Тэрэ сагтаа энэ сэгнэлтэ зүб байhан юм. Зүгөөр мүнөө металлтай үрдилдэдэг бусад материалнуудай байгуулагдаhан үедэ энэ сэгнэлтэ хүсэд бэшэ болонхой. Эгээл хими үлэмжэ хямда, үлэмжэ бүхэ, хүшэ хүрэмөөр материалнуудые үгэнэ. Эдэ материалнууд — полиэтилен, стеклопластнууд, синтетическэ дабирхайнууд болон утаhанууд, пластмассанууд — промышленностьдашье, барилгадашье, ажаhуудалай зүйлнүүдые бүтээлгэдэшье үргэнөөр хэрэглэгдэнэ.

Бидэнэр долоон жэлэй түсэбые буладай талаар 13 миллион тонноор үлүүлэн дүүргэнэбди, зүгөөр химическэ промышленность хүгжөөхэ тушаа түсэбөө хүсэд дүүргэнэгүйбди гэжэ би хэлээ hэм.

Энээниие хэн хараха ёhотойб? Энээнэй түлөө түрүүшын ээлжээндэ тусхай хүдэлмэрилдэг аппарат—Госплан, Госэкономсовет байгуулагданхай. Зүгөөр эдэ хоёр хаража байгаад, обёорногүй.

Булад үйлэдбэрилгэ гээшэ гүнзэгы хоболтой харгы шэнги болошонхой, эндэ нюдэгүйшье морин хазагайрхагүй, юундэб гэхэдэ, мөөрнүүдынь эбдэрхэ байна бшуу. Тиин зарим хүдэлмэрилэгшэд «булад халхабша» нэмэржэрхёод харана, тэдэниие хэзээ нэгэтэ hургаhан ёhоор лэ юумэ хэнэ. Буладhаа үлүү hайн, тэрэнhээ хямда материал бии болоо. Тиигэбэшье тэдэнэр булад! булад! гэжэл хашхаралдана. Хэрбээ бидэнэр булад хайлуулха талаар түсэбөө гансал дүүргээд, зүгөөр политэтиленэй талаар үлүүлэн дүүргээ hаа, hайн юумэ хэхэ, нилээд баян байха байгаабди. Зүгөөр иимэ юумэ хэхэ гээшэ бэрхэтэй. Юундэб гэхэдэ, булад үйлэдбэрилхэ тушаа даалгабариие синтетическэ материалнуудые ехээр үйлэдбэрилхэ тээшэнь бодомжотойгоор хубилгахаяа хүсэhэн хүнүүдые хойшонь татадаг хүнүүд Госплан дотор бии байна бшуу.

Гамгүйгөөр зөөри үрихэ ябадалые хоридог хэмжээнүүд манайда hулаар абтадагынь гэмшэлтэй. Теэд энэ ябадал элдэб олон байдаг гэбэл металл, электрын элшэ хүсэ, ажал гамгүйгөөр гаргашална.

Манайда зарим городуудай гудамжануудта баглаа лаампануудтай тон олон фонарьнууд бии юм. Энэ юумэн хадаа баяшуулай заншалhаа эхитэй юумэ гээшэ. Помещигүүд өөрынгөө үүдэндэ олон фонарьнуудые үлгэдэг байгаа. Хэрбээ нэгэ помещигтэ хоёр фонарь байгаа hаань, нүгөөдэнь гурбые үлгэдэг байгаа. Энэ ушарта гэрэлтүүлгэ хэрэгтэдэг бэшэ, харин гоёолто шэнги юумэн болодог hэн. Иигэжэ манай зарим городуудта гоёолтын тула зуланууд байдаг. Манайда гэрэлтүүлгэ гээшэ баяшуулай заншалай тулада, электроэнерги гаргашалхын тулада хэрэгтэй бэшэл. Нүхэдүүд, гэрэл гээшэмнай шахтёрой ажал, нефтянигай ажал, газ гаргагшадай ажал мүн. Хэрбээ гудамжануудта люстрэнүүдые үлгэдэг хүнүүд энэмнай юун гээшэб гэжэ ойлгодог байгаа hаа, гоёолто гээшэдэ ондоогоор хандаха, hэн лэ. Иигэжэ арадай баялиг үригдэнэл.

Бодомжотой болоё гэжэ заанаб, нүхэдүүд. Манайда баялигай элбэг дэлбэг болоходоньшье бидэнэр бодомжотойгоор хэрэглэхэ ёhотойбди. Юундэб гэхэдэ, эдэ баялигууднай хүнүүлэй ажал, обществын эршэ хүсэн гээшэл!

Манайда үнгэтэ металлнууд хара амяа харагшадай дураар, купеческэ зангаар элдэб гоёолтонуудта бодомжогүйгөөр хэрэглэгдэдэг байhаниие таанар мэдэнэт. Корабльнууд дээрэ, метрогой станцинууд дотор, вокзалнууд дээрэ хүндэ люстрэнүүдые, решетконуудые, барюулнуудые тон олоор хэhэн байдаг. Тиин эдэ бүгэдые пластмассаар гү, али ондоо материалаар хэhэн байгаа hаа, хэды дахин хямда, аятай зохид, hайхан байха байгаа гээшэб. Бидэнэр хилын саанаhаа зэд худалдажа абахадаа, алтаар түлэдэг байнабди.

Хараад үзыт, манайда хэды памятнигууд табигданхайб, энэмнай сайр, зэд гээшэл. Үнэтэ материал памятнигуудые бүтээлгэдэ манай хэды ехээр гаргашалжа байhаниие Ленин бодоод, хаража шадаха байгаа hаа, иигэжэ хэлэхэ hэн: таанар ленинизм тухай ехээр хэлэнэт, зүгөөр манай агууехэ хэрэгые памятнигууд алдаршуулхагүйл.

Тиимэл даа, Ленинэй hүр жабхалан монументнүүд дотор бэшэл, харин коммунизм байгуулха хэрэг дотор байнал. Коммунизм байгуулха гээшэмнай Лениндэ табигдаhан эгээн гайхамшагта монумент мүн болонол!

Хэрбээ мүнөө зэд суглуулха, хэрэггүйгөөр табигдаhан газарhаань тэрэниие абаха гэжэ уряал гаргаа hаа, бидэнэр хэдэ мянган тонно зэд абаха байгаабди, тэдэниие үлэмжэ шухала юумэ хэхын тула миил дахяад хайлуулха хэрэгтэй байха hэн. Иимэ юумэ хээ hаа, бодолтой зүйл болохо hэн гэжэ би hананаб. Юуншье болоо hаа, энэмнай резерв, зэдэй яhалашье бодото нөөсэ мүн болоно.

Жэшээлхэдэ, гоёохын тула тон ехэ зэд болон бусад үнгэтэ металлнуудай гаргашалагдаhан метрогой «Курска» гү, али «Комсомольскэ» станцинуудые Калужска радиусай шэнэ станцинуудтай сасуулаад үзыт. Калужска радиусай станци бариhан архитекторнүүдэй ажалые метрогой түрүүшын станцинуудай барилгын түлөө гүрэнэй шангуудые абаhан архитекторнүүдтэ би жэшээ болгон табиха байгааб. Калужска радиусай станци барилга дээрэ архитекторнүүд шэнэ материалнуудые шадамараар хэрэглэhэн, станцинуудые мүнөө үеын гуримтайгаар hайнаар гоёоhон байха юм.

Химическэ промышленностиие хүгжөөлгэдэ хүнгэхэнөөр, холо бодолгүйгөөр хандаха ябадалда эсэс табиха хэрэгтэй. Химическэ индустриин хүгжэлтэhөө арадай ажахын абадаг тон ехэ ашагые, энэ индустриин ерээдүйн тон hайн удха шанарые гүрэнэй ёhоной далайсатайгаар хараха, экономическа талаар зүбөөр сэгнэхэ хэрэгтэй.

Мүнөө үе хадаа 1958 оной майн Пленумэй урда тээхи үе бэшэ байна. Тэрэ үедэ хими тухай, синтетическэ материалнуудые үйлэдбэрилхэ тухай эрдэм наука манайда дээдэ хэмжээндэ байhан юм. Зүгөөр эдэ материалнуудые үйлэдбэрилгэ багахан хэмжээтэйгээр эрхилэгдэдэг байгаа, томо промышленна үйлэдбэриин зохёогдоhон технологи гэжэ байгаагүй. Мүнөө бидэнэр зохёогдожо дүүргэгдэhэн олон тоото шэнэ технологическа онол аргануудтайбди, шэнэ химическэ продуктнуудтайбди, химическэ машина бүтээлгын арга боломжонууд ургаа.

Химическэ промышленность доторхи байдалай ямар байhаниие, КПСС-эй ЦК-гай майн Пленумэй шиидхэбэринүүдэй ямараар дүүргэгдэжэ байhаниие шалган тодорхойлхо шухала. Түсэблэлгын органууд болон СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй химиин талаар гүрэнэй комитет химическэ индустриие, илангаяа синтетическэ материалнуудые үйлэдбэрилгын хүгжэлтые, түргэдхэхэ тушаа тодорхой хэмжээ ябуулгануудые зохёохо зэргэтэй. Улам ехэ болоhон арга боломжонуудые хараада абалгатайгаар энэ асуудалые КПСС-эй ЦК-гай ээлжээтэ Пленум дээрэ зүбшэн хэлсэмээр боло...

Түсэблэлгын органу... римдаа арадай ажахы... лексноор хүгжөөхын... болоhон зүйлhөө үнд... гүй, үлэмжэ ашагтай ш... бэринүүдые зохёохо... үүсхэл гаргадаггүй, ... ажахын тон шухала ба... нуудые барилгын ээлжээ... ушарта буруугаар тодо... дог.

Томо гидростанцинууд... лон хүсэтэ ирригационно... мэнүүдые бариха тухай... Азиин республикануудай... радхалнуудта түсэблэлг... ганууд болон СССР-эй... гетикын, электрификаци... нистерство зүбөөр ханд... шэ гү? Жэшээлхэдэ, ... Дунда Азиин бэшэ, мү... ороной экономикые хүг... дэ ехэ удха шанартай... скэ, Токтогульска гид... тростанцинуудые ба... оройдоошье тэдэнэй үү... эхилэгдэhэн бэшэ байх... зуура хлопок тарилгые... дань хүгжөөхын, сэсэр... рилгые, виноградарстві... гэдхэхын тулада Дунд... олохон районууд тон ех... боломжонуудтай, зүг... арга боломжонуудынь... дээрэhээ ашаглагдана... жэ түсэблэлгын орган... дэхэ уялгатай байгаа... Гидроэнергобарилгануу... жэ, бидэнэр губи тал... нуудта уhа үгэхэбди, ... шэнэ ажабайдал бии б... бди. Дунда Азидахи са... рилай эрхэ байдал гай... та hайн. Тэндэ бари... гээшэ экономическа т... зохид, капитальна hо... нууд тон түргэнөөр б... рюулха байха.

Тэрээнhээ гадна, Дун... минеральна зүйлнүүдэ... Хямда электроэнерги... hэ hуури дээрэ тэнд... промышленность хүгж... га боломжо бии. Түсэ... органууд хаана түрүүш... жээндэ томо гидро... нуудые хэхэб—Дунда А... али, жэшээлхэдэ, Сиб... гэжэ тодорхойлон, бүх... хараадаа абаха уялга...

Днепр дээрэ Киевэй... электростанци бариха... тэй гү гэhэн тухай ех... даан болоо юм. Тиихэ... тэрэнэй баригдажа б... таанар мэдэнэт. Дне... жинскиин ГЭС-шье би... байна. Каневскын ГЭС... даха ээлжээндэ бай... станцинуудые бариха... гэжэ нэгэ үедэ Госпл... лоhон байгаа ха юм. ... Жэшээ болгон Киевэй... дээрэхи киловатт-часа... үные Братска ... үнэ сэнтэй сасуулж... hан байгаа. Тиимэ с... та хадаа Днепр дээр... цинуудай туhада б... гүй яахаб. Иимэ ... рэгтэ иигэжэ бэлэхэ... дажа болохо гээшэ ... раинада тепловой ст... дые бараад, Донецкэ... дээрэ промышленно... жөөхэдэ ашагтай бай... гээшэ гү? Яахадаашье... бэшэ. Үгытэй хү... ехэ гүнзэгы газарhаа... Донецкэ нүүрhэн үн... Донецкэ нүүрhэн дээр... даhан тепловой элект... нуудай электроэнерги... ровско гидроэлектро... тэнсэжэ шадахагүй б... мэhээ борбилоо тэми... табяад, хоёр толгой ... ложо болохогүй.

Зарим нэгэ хүн... иимэ «аргаар» үшөө... hоор. Бидэнэрэй ха... жа, гидростанцинууд... ровско каскад бари... мнай, иимэрхүүгэ... жолдог «түсэблэгш... юм: «Хрущев Украи... мэдэдэг, тэрээнтэй ... бэрхэтэй, зүгөөр м... рүүшын ээлжээндэ э... ёhотой газартаа э... гүй». Иимэ ушарта ... бши!

(Үргэлжэлэлынь ... номерто гар...)

Редакторай орло... М. Н. Н...

БУРЯАД ҮНЭН

4-дэхи нюур

1962 оной ноябрийн 21.

Манай адрес, телефон...

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Улан-Удэ, ул. Ленина ...
ФОНЫ РЕДАКЦИИ: редактора—46-32, зам. редактора—... ответ. секретаря—27-37, отделов: партийной жизни и пр... —24-74, сельского хозяйства и советского строительства—... промышленности, транспорта, информации—35-14, ... литературы и искусства—34-05, писем и рабселькоров—... отдел переводов и корректорская—35-95, бухгалтерия—... Для междугородных переговоров — 16.

Гор. Улан-Удэ, типография Министерства ... Бурятской АССР.

Н00612. Зак. №...